

**T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**RİSALE-İ NUR PERSPEKTİFİNDEN İKTİSADİ AZ
GELİŞMİŞLİĞİN NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET NECİP AVCI

KASIM, 2019

**T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**RİSALE-İ NUR PERSPEKTİFİNDEN İKTİSADİ AZ
GELİŞMİŞLİĞİN NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET NECİP AVCI

DANIŞMAN

Prof. Dr. SEYFETTİN ERDOĞAN

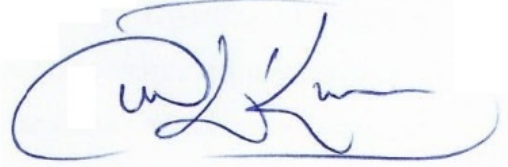
KASIM, 2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve Her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

Mehmet Necip AVCI

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları Gözeterek çalıştığımı taahhüt ederim.

Danışmanın Ünvanı Adı Soyadı

Prof. Dr. Seyfettin ERDOĞAN

İMZA SAYFASI

DANIŞMAN:

Prof. Dr. Seyfettin ERDOĞAN

JÜRİ ÜYELERİ:

1- Doç. Dr. Ayfer GEDİKLİ

2- Doç. Dr. Sema Genç YILMAZ

ÖNSÖZ

Bu tezi yazmamda, sürekli desteklerini esirgemeyen Tez Danışman'ım Sayın Prof. Dr. Seyfettin Erdoğan Hoca'mıza, eşim Büşra Hanım'a ve sabırla katlandıkları için kardeşlerim Naim, Mert, Neslihan, Kübra Kardeşlerime ve Necla, Hatice, Ayşe ve Vethiya Ablalarım ile birlikte tüm aile fertlerime, başta Anneme ve Babama; gösterdiği kolaylık için ortağım Ernas UCA'ya ve yardımları için Said TEKCAN, DiaClinica Diagnostik Kimya Mesai arkadaşlarıma ve Diyamine Diagnostik Firma'daki ortaklarım ve çalışma arkadaşlarımda gösterdikleri desteklerinden ötürü, ayrıca ismi zikredilmemiş, ama tez yazımı sırasında ve süresince, az veya çok faydası dokunan herkese teşekkür ediyorum.

ÖZET

RİSALE-İ NUR PERSPEKTİFİNDEN İKTİSADİ AZ GELİŞMİŞLİĞİN NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Mehmet Necip Avcı

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı,
İktisat Bölümü

Danışman: Prof. Dr. Seyfettin ERDOĞAN
Ekim, 2019. 75 Sayfa.

İktisadi ve sosyal sorunlara karşı, çok uç ve yerli yerinde çözümler sunmak; ancak doğru kaynakları, doğru kişileri, doğru zamanda kullanmak ile mümkündür. Az Gelişmişliğin nedenleri noktasında milyonlarca sebepler yazılabilir. Fakat, en ehemmiyetli basamak, sebeplerin kökenini bulmaktır. İmam Bediüzzaman Said Nursi, İman esaslarının ispatı ve muhafazası ve bu esasların mantıki ve bilimsel olarak ispatı olan Risale-i Nur Külliyyatı'nı yazmıştır. Bunlara ilaveten, sadece Ekonomik Az Gelişmişliğin kökenlerini; bireyler ve toplumlar için teşhis etmekle kalmamış; Kur'an-ı Kerim'den istifade ederek, bu sebeplere; mantıki olarak, sosyal, psikolojik ve ekonomik çözümler getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Az Gelişmişlik, Risale-i Nur, Kalkınma, İnsan'dan Toplum'a İktisadi İnkişaf

ABSTRACT

RİSALE-İ NUR PERSPEKTİFİNDEN İKTİSADİ AZ GELİŞMİŞLİĞİN NEDENLERİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Mehmet Necip Avcı

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı,
İktisat Bölümü

Danışman: Prof. Dr. Seyfettin ERDOĞAN
Ekim, 2019. 75 Sayfa.

Bringing extreme solutions for main problems is only possible with using right sources, right people and right timing. There may be stated of millions of reasons of underdevelopment; however, the most important step is discovering of the roots of the reasons and problems to advice right cureness. Imam Bediuzzaman Said Nursi wrote a collection for proving the Pillars of the Faith, and protect them, also prove them to the whole humanity. He used logical and scientific methods to realize his aims. Moreover, he did not just discovered roots of the reasons for underdevelopment, but also he explained and advised brilliant advices and solutions for underdevelopment problem; in terms of social, pyscological and economical aspects. He did these by illumination from the Holy Qur'an, according to his claims.

Keywords: Economical Underdevelopment, Risale-i Nur, Development, From Individual to Society, Economical Growth

Bu yüksek lisans tezimi, öncelikle Peygamber efendimiz (S.A.V) ve bütün İslam Alemine, İman ve İslam ve Kur'an-ı Kerim hakikatlerinin bu asrın fehmine muvafık surette ihlasla anlaşılıp, yaşanmasına ve neşrine vesile olan Risale-i Nur Külliyyatı ve O'nun müellifi Bediüzzaman Said NURS-İ (R.A.) ve sadık talebelerine ve muhiplerine; ayrıca yetişmemize vesile olan, bunda emeği bulunan tüm saygıdeğer Ailem (Başta Annem ve Babam ve Eşim ve Kardeşlerim), Hocalarım, Büyüklerim, Öğretmenlerim, Ders arkadaşlarım, talebelerim ve barındırdığı menfi fikirleriyle de müteyakkız durmama, o menfi fikirler ile mücadele ile toplumun manevi ve tarihi bağlarıyla barışık, huzur, refah ve saadetine vesile olacak şekilde hareket etmeme, bunlara muvafık vizyon geliştirerek hedef belirlememe, hem aynı zamanda bunun için gerekli temel eğitimimi almama da vesile olan ODTÜ camiasına; hem Bitlis Hizan İstiklal İlköğretim Okulu, Bitlis Nurullah Eren AÖL, İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi Camialarına ve Şirketlerde ki mesai arkadaşlarıma ve ortaklarıma ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
BÖLÜM I	1
1. İKTİSADİ OLARAK AZGELİŞMİŞLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ ...	1
1.1 GİRİŞ	1
1.2 AZ GELİŞMİŞLİK TANIMI	7
1.3 AZ GELİŞMİŞLİĞİ AÇIKLAYAN TEORİLER	9
1.3.1 A) Dualism Teorileri	9
1.3.1 B) Strateji Teorileri	9
1.3.1 C) Dengeli Büyüme Teorisi	10
1.3.1 D) Dengesiz Büyüme Teorisi	10
1.3.2 Büyüme Aşamaları Teorisi	11
1.3.2 A) Büyük İtiş Teorisi	12
1.3.2 B) Kutup Gelişmesi Teorisi	13
1.3.2 C) Dairesel Nedensellik Teorisi	13
1.3.3 Sosyal-Psikolojik Teoriler	14
1.3.3 A) Sosyal Değişim Teorisi	14
1.3.3 B) Bağımlılık Teorileri	14
1.3.4 Dış Ticaret Teorileri	15
1.3.4 A) Ticaret Döngüsü Teorisi	15
1.3.4 B) Fakirleştiren Büyüme Teorisi	15
1.3.5 Emperyalizm Teorisi	15
1.3.6 A) Klasik Emperyalizm Teorisi	15
1.3.7 B) Modern Emperyalizm Teorisi	16
1.3.8 Nurks'e Göre Yoksulluğun Kısır Döngüsü Modeli ve Ekonomik Gelişme:	16
1.4 AZ GELİŞMİŞLİĞİN NEDENLERİ	18
1.4.1 Kapitalizm Etkisi	18
1.4.2 Kaynak Etkileri	18
1.4.3 Politika Etkisi	18
1.4.4 Eşitsizlik Etkisi	19
1.4.5 İklim Etkisi	19
1.4.6 Popülasyon Etkisi	19
1.4.7 Terimsel Karmaşa Etkisi	19
1.5 I. BÖLÜM İÇİN SONUÇ:	20
İKTİSADİ OLARAK AZGELİŞMİŞLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ KISMI İÇİN SONUÇ	20
BÖLÜM II	21
2. RİSALE-İ NUR KÜLLİYATI PERSPEKTİFİNDEN İKTİSADİ AZ GELİŞMİŞLİK NEDENLERİ VE ÇÖZÜM YOLLARI	21
2.1 İSRAF	21
2.1.1 İsrafin Çeşitleri	23
A) Gıda İsrafı	23

B) Kaynak İsraf'ı:	23
C) Zaman İsraf'ı.....	23
D) Emel Ve Meyillerin İsraf'ı.....	23
2.2 HIRS.....	24
2.3 YE'S (ÜMİTSİZLİK)	27
2.4 SİDK'İN (DOĞRULUĞUN) İKTİSADİ, SOSYAL VE SİYASAL HAYATTA ÖLMESİ, YALANA ZİYADE REVAÇ VERİLMESİ	28
2.5 ADAVETE MUHABBET.....	29
2.6 İSTİBDAT	30
2.7 HİMMETİN VE HAMİYETİN MENFAATİ ŞAHSİYEYE İNHİSAR EDİLMESİ	31
2.8 MEYLÜT TEFEVVUK (EMSAL VE RAKİBİNE ÜSTÜN GELME HİSSİYATİ).....	32
2.9 CEHALET, ZARURET VE İHTİLAF (HASSATEN MENFİ MİLLİYETÇİLİK MARAZI):	32
2.10 FAİZ:	34
BÖLÜM III.....	37
3. RİSALE-İ NUR PERSPEKTİFİNDEN İKTİSADİ AZ GELİŞMİŞLİĞİN NEDENLERİNE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI	37
3.1 İSRAFTAN KAYNAKLI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ: İKTİSAT	37
3.2 HIRS KAYNAKLI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ: KANAAT.....	39
3.3 YE'S (Ümitsizlik) İÇİN ÇARE: EL-EMEL (ÜMİT)	40
3.4 YALAN HASTALIĞINA MUKABİL: SİDK'İN İHYASI- DOĞRULUK....	41
3.5 MUHABBETE MUHABBET.....	42
3.6 İSTİBDATIN TAHAKKÜMÜNE KARŞI: MEŞVERET VE ŞURA	44
3.7 TEAVÜN VE HAMİYET: BAŞKALARININ SAADETİNDE KENDİ SAADETİNİN OLDUĞUNUN İDRAKİ	45
3.8 İSAR HASLETİNİN KAZANILMASI VE TOPLUMDA BU HASLETİN TESİSİ	46
3.9 CEHALET, ZARURET VE İHTİLAF MARAZLARINA KARŞI: İLİM, MARİFET, SANAT VE İTTİFAK (VİFAK) EHEMMİYETİ, İSLAM ALEMİNDE DE İTTİHAD-I İSLAM'I TAHAKKUK ETTİRME ULVİ GAYESİ	46
3.10 SA'YİN (HELAL ÇALIŞMA) TEŞVİKİ	49
3.11 FAİZİN BÜTÜN NEVLERİYLE YASAKLANMASI VE ZEKATIN BİR DÜSTURU UMUMİ SURETİNDE TATBİKİ	50
4. SONUÇ.....	52
KAYNAKÇA	60
ÖZGEÇMİŞ.....	65

BÖLÜM I

1. İKTİSADİ OLARAK AZGELİŞMİŞLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1 GİRİŞ

İktisadi olarak az gelişmişlik kavramı ve sebepleri ile Risale-i Nur Tefsiri perspektifiyle, az gelişmişliği netice veren sebep ve sorunların, daha önce neredeyse, bu bağlamda hiç değinilmemiş olan, bu sorunların en temeline inerek; insani vasıf, kabiliyet, meleke, latife ve olaylara bakış perspektifi özelinde, Kuramsal bir metot ile bu tefsir ışığında aydınlatıcı bulgular ve tavsiyeler ile azgelişmişliğe duçar olmuş birey ve o bireylerden meydana gelen toplumlarına fayda sağlamak ve yol gösterip, hedef tespit etmektir. Bunun gerçekleşebilmesi için, elbette öncelikle; akademik olarak yapılan önceki çalışmalarda, İktisadi Az Gelişmişliğin; tanımını, Az Gelişmiş ülkelerin ortak özelliklerini, Az Gelişmişliği açıklamaya çalışan teori, kuram ve yaklaşımları ile daha önce teşhis edilen sebepleri araştırıp, belirtilmiştir. Sonraki bölümlerde ise, daha önce Özellikle, iktisadi olarak az gelişmişlik statüsünden kurtulma noktasında, tespit edilen sebepler ve bunlara mukabil tavsiye edilen çözümler, bireyler ve toplumlar bazında çok müspet neticeler vermeye haizdir.

Bu istifade edilen tefsirin, Kur'an-ı Kerim'in sahih bir tefsiri olmak ile birlikte, akli melekelerin üstün kullanımı ve olayları tahkiki bir surette ispat ve delilleme yöntemine haiz olduğu, kendi sahasında nadide bir eser olup, sürekli istifadeye vasıta olan bir telif olarak kabul edilmiştir.

Her birey ve ülke özelinde, özellikle mazilerinde yaşamış oldukları kırım ve az gelişmişliğin sebeplerinin, medya ve dünyaya yansıtılmayan kısımlarına erişim zafiyeti, bu araştırmayı kısmen sınırlamaktadır.

Üç bölümden oluşacak, Tez'imizin ilk kısmı Teorik ve Kavramsal Çerçeve ile şimdiliğe dek, yapılan akademik çalışmalar ile Az Gelişmişliği tanımlayarak, az

gelişmişliği ve sebepleri ile çözümlerini açıklama gayretinde olan, teori, yaklaşım ve kuramları özetleyeceğiz.

İkinci Bölümde ise; bu tezi öznel kılan ve daha önce ki bakış açılarından farklı sebep teşhislerinde ve çözüm önerilerinde bulunan Risale-i Nur Tefsiri ve Müellifi olan Bediüzzaman Said Nursi (R.A.)'ın görüşleri doğrultusunda ilerleyeceğiz. Elbette, zihne bu eser ve görüşlerin Kur'an-ı Kerim'e ait bir tefsir olduğundan, Ebedi Hayat olan Ahiret Hayat'ının saadetine teminini nazara alması beklenmekte iken, neden bu dünya ve iktisadi gelişimini nazara almış olacağı evhamına ve tenkitlerine karşı; elbette öncelikle ahiret saadetine temin edecek mevzular izah ve ispat edilmekle beraber *"Her bir mü'min i'lâ-i Kelimetullah ile mükelleftir. Bu zamanda en büyük sebebi, maddeten terakki etmektir."* Vecizesi ile İnananların, dini vecibelerini yaşaması ve hakkıyla tebliğ edebilmesi noktasında da maddeten terakkiye ihtiyaç mevcuttur. Dolayısıyla, özellikle Müslümanlara her noktada hidayet ve hayırda, terakki ve saadette rehber olan Kur'an-ı Kerim, bunlara vesile olacak tüm eczaya malikdir. Fakat, herkes bundan dersini layıkıyla çıkaramaz, bu noktada alimler bu hassaları çıkararak, ümmetin istifadesine sunmakta ki, onlar da dünya ve ahiret saadetlerini temin etsinler.

Üçüncü olan son bölümde ise, bu Kur'an-ı Kerim bahrinden bir katre olan Risale-i Nur Tefsiri denizinden, bizim istifade edip alabildiğimiz bazı reşehatı ikinci bölümde yapılan teşhislere muvafık reçeteler yani çözümler nazarlara sunacağız, inşaAllah.

Ayrıca, her bir his, hissiyat, kuvve, istidat, kabiliyet, meleke, olgu ve olaylara bakış perspektifinin, tüm insanlarda aynı sonucu vermesinin mümkün olmayışı, dolayısıyla, bunlardan birinin noksanlığı veya eksikliği her birey ve toplumu aynı oranda etkilemediği için, elbette her toplum üzerinde aynı etkiyi göstermesi muhtelif zaman gerektirecektir. Bu sebepler ve çözümlerden, bu kıymetli eserlerin dürbünüyle, Kur'an-ı Kerim'den istinbat edilen hakikatlerden, bizim fehmimizce ictibas ettiklerimizden bazılarına hulasaten, aşağı dercedecek olursak:

Öncelikle, İsrâf'ın; İktisadi Az Gelişmişliği netice verdiği elbette herkesin malumudur. Fakat, bizim israfı sadece gıda israfı olarak algılamamız, o'nun vermiş olduğu zararı görmemize mâni olacaktır. Dolayısıyla, bizim israf derken tüm nevileri ile birlikte düşünmemize; buna kabiliyet, istidat, latife, zaman israfı tanımlarıyla beraber düşünüp, tedbirlerimizi de buna göre almamız icap etmektedir.

İsrâf'ta olduğu gibi, Hırs illetinin de, özellikle iktisadi inkişafların önünde ne denli büyük engel teşkil ettiğine, hırs sebebiyle başta bireyler arasında, ilerisinde ise toplumda ne denli sosyal kırılmalara sebebiyet verdiği bunların da netçe olarak, iktisadi inkişafı ne denli menfi etkilediğini nazarımıza veren, Risale-i Nur Tefsiri, düşmanın iyice tanınmasının akabinde, o'na karşı alınacak tedbirleri 'Kanaat'' zırhı ekseninde istifademize sunarak, bu olgunun dem ve damarlarımıza yerleşecek şekilde vaz' edilmesiyle; sürdürülebilir iktisadi gelişmelerin mümküniyetine isbat etmektedir.

Akabinde ise, umudunu ve ümidini kaybeden; birey ve toplumların, sair inkişaf etmiş rakiplerine karşı mevcut az gelişmişliklerinden sıyrılmalarının çok daha zor olduğu gibi, sair sunulan ve tatbik edilecek reçetelerin müsbet tesirlerinin etki etmesine engel teşkil edeceğini bize izah eden bu tefsir perspektifi; Ümitsizlikten kurtuluş noktasında, bizi EMEL'e yani Ümitvar olmaya ve olaylara OLUMLU bakmaya; 'Her şeyin Güzel Cihetini Görmeye' teşvik eder.

İktisadi Az Gelişmişliğin, en temel sebeplerinden olan güven ve emniyetin sarsılmasının temelinde; içtimai ve siyasi hayatta en muzır hasletlerin başında gelen yalanın, diğer bir tabir ile kizbin olduğu ve ziyade revaç görmesi ile bireyler ve toplumlar nezdinde büyük çözülme ve yozlaşmaları, akabinde de yıkımları getirdiği pek zahir, bilinen fakat her e hikmet ise bahsinin dahi çok nadir olduğu, sakındırılmasından ve terğibinden kaçınılmayan bu haletin, tüm insanlık için, her zaman olduğu gibi, bu zamanda daha ziyade yıkıcı etkileri olduğu ve sair yıkıcı neticeleri ortaya çıkardığı, tetiklediği realitesinin kabul edilmesi gerektiğine çok büyük ehemmiyet veren Müellif, bunu Kur'an-ı Kerim ayetleriyle ve sair sahih Hadis-i Şerif'ler ile ispat etmektedir. Bu büyük ve yakıcı etkileri olan ahlak bozukluğunun yerine SIDK yani Doğruluk, Doğru

Söyleme olgusunun ve olgunluğunun ikame edilmesi gerektiğinin zaruret olduğunu, hakiki ve sürdürülebilir iktisadi inkişafın bunun üzerine müesses olması devasının istimalinin zaruret olduğu ispat edilmektedir.

Yalana karşı, SIDK 'ın tüm beşerin tüm ömür merhalelerinde daimi ve vazgeçilmez olarak şırınga edilmesinin ertesinde; Nefislere menhus bir lezzet veren; kendisi de gadabi kuvvelerin en belirgin hissiyatlarından olan ADAVET ve bu ADAVETE MUHABBET zafiyetinin, bireylere ve toplumlara, hatta onların tüm birikim ve sermayelerine fevkalade muzır olan, tüm ihtilaflarda payesi olan, bu ihtilafların neticeleri olan ayrılık, yıkım ve zararların en zahiri müsebbibi olan bu hissiyatın çok iyi tanınarak, kontrol edilmesi gerektiği, kendisinden vazgeçilmesi ve adavetin, yani kin gütmenin kendisine kin güdülmesi gerektiğini en zara haykıran bu eserler, eğer daimi olarak iktisadi olarakta az gelişmişlikten felah istiyorsak, adavete adavet edip, muhabbeti yani sevmeyi müesses nizamın değişmez bir rüknü haline, bireylerde ve toplumlarda getirmeliyiz, der.

Adavet ve muhabbet hasletlerinin, muhakemeli olarak vaz' edilip, mecralarına muvafık surette istimalinin ardından, modelimizin ve kuramımızın, belirlenen hedef neticelere vasıl olması için; her türlü terakkiyatın, özellikle de iktisadi ve sosyal terakkilerin en muzır aduvü olan ve her nevi ile her türlü inkişafa karşı çok menfi tesirleri bulunan İSTİBDAT gelmektedir. Yani, baskı ile zulüm ile hegemonyanın, statükonun ve vesayetin, kendisi dışındaki bütün müsbet olgu ve fikir ve ideolojinin hakkı hayat bulamadığı zorbalığın ve verdiği zararlı etkilerin bilinip, herkesçe tanınması ve algılanması teşhisi, bu az gelişmişlik illetine duçar olmuş veya bu illetten şifa bulma talebinde olanların nazarlarına arz edilmektedir. Bu istibdata karşı ise, tüm hürriyetlerin en mühim göstergesi ve devamlılığını netice veren rüknü olan Meşveret ve Şura, esasat ve evamirinin tatbikinin ve düstur-u umumi olarak yerleştirilmesinin zarureti ve başta iktisadi az gelişmişlik illetine, akabinde ise sair muzır illetlere karşı ne derece mühim bir panzehir ve deva olacağının izah ve ispatı gelmektedir.

Meşveret ve Şûra'nın; istibadat rezaletine karşı edviye-i esasiye olarak ilka edilmesinin devamında; her türlü nefsanî mazarratın re'si olan, himmet ve

hamiyetin sadece şahsın, bireyin ihtiras ve arzu ile hedeflerine erişime hasretme bencilliği ve esareti gelmektedir, iktisadi az gelişmişliğin sebeplerinin teşhis edildiği, bu tezde. Elbette, bir toplumun bireyleri, beraber olarak, içinde yaşadıkları toplumun ihtiyaç ve taleplerini nazara almadan, sadece kendi his, heva ve heveslerinin neticesi olan kendi koymuş oldukları gayata erişmeye çalışırken, hamiyet ve himmetlerini sadece bu şahsi hedefe inhisar etmeleri, bu bireyler için kısa zamanlı muvaffakiyetler ve mutluluklar getirse de, netice olarak, içinde yaşadıkları toplumun zaruri ihtiyaçları ve her türlü noktadan gerekli olan inkişafa eğilmedikleri ve buna gayret etmedikleri için, toplum olarak başta iktisadi ve sonrasından sair ehemmiyetli noktalardan az gelişecekleri için, aduvlarının istihasını açıp, saldırılarına kapı bırakarak, mahsulatlarını ve sermayelerini, bireylerin ulaştığı geçici hedefleri de yerle bir ederek, az gelişmişlik statüsünde, bu halkları ve toplumlarını müdavim kılacaktır. Bu bencil hissiyat yerine, himmet ve hamiyetin; hakiki saadetin ve huzurun, terakki ve müsbet inkişafın ve kendi huzurunun ve sürekli muvaffakiyetinin, sairlerin de huzurlarında ve terakkilerinde bulunduğu hakikatini idrak ederek, tüm hissiyatıyla, bu gerçeği masnetmesiyledir.

Elbette, bireylerin, sair insanların huzurunda kendi huzuru olduğu olgusuna erişebilmeleri için, Meylüt-teveffuk tabir edilen, emsaline ve rakibine üstün gelme hissiyatını umumi olarak terk etmektedir. Bunun yerine, İSAR hasletinin ikamesi gerekmektedir ki. Bu da kendisi muhtaç olduğu halde sair daha ziyade ihtiyaç sahibi olan birini kendi nefesine tercih etmesi ile mümkündür. Çok Ali olan bu hissiyat büyük bir dinamo için, bireylerin ve toplumların, başta iktisadi olarak, ihtiyaç hissettikleri tüm maddi-manevi inkişafların husule gelmesi için harekete geçmesi gereken diğer bütün çarkları da harekete geçirecek büyük bir dinamo olarak düşünülebilir. Elbette, burada hatırlanması gereken nokta ve nükte ise; İktisadi az gelişmişliğin sebeplerinin ve sonuçlarının bu gibi olgu, kabiliyet, his ve hissiyat gibi kavram ve temellerde aranmamış ve bunlar üzerinde ilişki kurularak, buralarda gelen olumlu veya olumsuz değişimleri; müsbet ve menfi neticeleri üzerine nerdeyse hiç değinilmemiş olunması ve özellikle de akademik camia tarafından, nazarlara arz edilememiş olmasıdır.

Yukarıda zikredilen sebeplere ek olarak, az gelişmişliği daimî kılan esbaplardan olan; Cehalet, Zaruret ve İhtilaf 'ın vermiş olduğu vahim neticeleri es geçmek, elbette bu yaklaşım ve kuram 'ı nakıs bırakacaktır.

Bireyin ve toplumların sahip oldukları, birikim, varlık, kabiliyet ve ihtiyaçlarını idrak ederek, bu ihtiyaçları temin etmekte kullanılacak, vasıta, plan, program ve stratejilerin neler olduğuna intikalin önünde şüphesiz en büyük engel ve mefhum, Cehalettir. Cehalet tüm nevileriyle muzırdır, işgalcidir ve yıkıcıdır. Dolayısıyla cehaletin tüm nevilerini, ilme ve bilime teşvik ile ortadan kaldırmaya çalışmak az gelişmişliğe vurulacak en büyük darbe olacaktır.

Toplumlar ve bireyler ihtiyaçların tespit etseler bile bunları gerçekleştirmek için gerekli olan bütün noksanlıklar aslında, zaruretin en geniş tanımıdır. Elbette zaruret derecesinde, her noktada fakir olan bir birey ve bu gibi bireylerin teşekkül ettirdikleri toplumlar; iktisadi olarakta, sosyal olarakta, bilim-teknik olarakta ve dahi ahlaki olarakta az gelişmiş olacaklardır. Dolayısıyla, öncelikle bu toplumlarda, yukarıda ki sebeplere sunulan teşhislerin tatbiklerini mümkün kılmakla ve tatbik etmekle beraber; çalışmanın ve sa'yini şiddetle teşvik edilerek, ne derece mühim bir fazilet olduğu bireylerin bütün hayat safhalarında zihinlere ve kalplere ilka edilircesine terğib edilmelidir. Bireylerin çalışmaları mümkün kılınmalıdır. Dünya ve ahiret saadetine çalışma ile olan orantısı her zaman ders verilerek, nazarlarda daimî cınlatılmalıdır.

Her türlü ihtilal ve yıkımda, esas sebeplerden olan menfi ihtilafların tüm sebepleriyle, zararlarının anlaşılması ve toplumlarda ve bireylerinde, her türlü menfi ihtilafın, kendilerine çok daha büyük kayıp ve zararlar doğurarak geri döneceği gerçeği kabul ettirilerek, beraberlik ve ittifakın ehemmiyet ve müsbet neticeleri her daim hatırlatılmalıdır. Böylece, her türlü zorluk, sıkıntı ve dahi yokluktan felah bulunacağı, inşaAllah, realitesi ve huzuru öğretilmelidir.

Toplumsal olarak, yukarıdaki tüm teşhis edilen sebep ve bunlara muvafık sunulan reçetelerde ki devaların tatbikiyle husule gelen kazanımların, inkişafların daimî olması için, yağmalanmaması için; Faiz'in tüm nevileriyle beraber ayaklar altına alınarak, yok edilmesi icap edilmelidir. Faiz yerine de zekât ve sadakanın bir düstur-u umumi olarak yerleştirilmesi ve maddi-manevi

fazilet ve neticelerinin her daim zikredilmesi, nazara verilmesi, terğib edilmesi gerekmektedir. Böylece, iktisadi olarak az gelişmiş olan birey ve toplumların, bu az gelişmişliği yenerek, maddi-manevi refah kazanmaları ve bunu da devam ettirmeleri mümkün olacaktır.

1.2 AZ GELİŞMİŞLİK TANIMI

Az Gelişmişlik, kişi başına düşen düşük gelir, geniş ölçüdeki yoksulluk, daha düşük okur-yazar derecesi, düşük hayat standardı beklentisi ve az kullanılmış kaynaklar vb. ile nitelenen düşük seviye gelişmedir.

Ersoy (1995:21) çalışmasında; "Az Gelişmişlik" kavramının, "gelişmiş" olma durumuna karşı göreceli bir durumu karşılar ve geri kalmışlık, durağanlık ve geleneksellik gibi, olumlu olmayan bir kavram olarak kullanılır, der.

Diğer bir açıdan ise, Sanchez'e (2003:14) göre; liberallerin az gelişmişliği, ülkelerin kendilerini buldukları durum olarak tanımlasalar da Neo-Marksistler, dünya ekonomisinde gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arası ilişkilerden dolayı kapana sıkışmış milletlerin süreci olarak görürler.

Sermayenin, ülkenin nüfusuna ve mevcut gelir kaynaklarına göre az olması olarak tanımlanabilen azgelişmişliğin birden fazla tanımı yapılabilmektedir. Ekonomik kalkınmayı simgeleyen sanayileşmeyi gerçekleştirememiş ve sanayileşmenin gerçekleşebilmesi için gerekli olan yatırım olanak ve kapasitesine sahip olmayan ülkelerde azgelişmiş ülkeler statüsünde kabul edilmektedir.

Azgelişmişlik ile ilgili bütün yeni teoriler, kuramlar ve yaklaşımlar ideolojik içeriğe de sahip olduğundan, kendinden öncekini geçersiz kılmamakla birlikte; farklı, hatta çelişkili bile olabilir. Azgelişmişliğin ülke içi etkenler mi yoksa dış ülkelerin müdahale ve sömürücü politikaları sonucu mu bu zafiyete uğradığı sorularının cevapları da her ülkenin azgelişmiş olmasının sebebi-sebepleri farklı olduğundan, bu sorulara ülke bazlı olarak cevap vermek gerekecektir. Çünkü bazı ülkeler iç etkenlerinden ötürü azgelişmiş statüsünde kalmışlardır. Fakat diğer kısmı ise dış ülkelerin sömürücü politikaları sonucu azgelişmiş statüsünde kalmışlardır.

Hirschman (2007:23) ise az gelişmişlik kavramının kökenini şu şekilde açıklamaktadır: “Az gelişmişlik; 18. yüzyılda “kaba ve barbar”, 19. yüzyılda “geri kalmış” ve 20. yüzyılda “az gelişmiş” olarak tanımlanan ülke ve ekonomilere gösterilen hor görünüş; son dönemlerde daha nazikane ifade edilmesidir.

Gelişmekte olan ekonomiler kavramı; az gelişmiş ekonomiler kavramına nispeten daha dinamik bir ekonomi anlamını ihtiva etmektedir. Ayrıca “gelişmekte olan ülkeler ve/veya ekonomiler” kavramı, “az gelişmiş ülkeler, ekonomiler” kavramına nispeten daha geniş bir yelpazeyi kapsamakta olduğundan, iktisat literatüründe “az gelişmişlik” kavramı daha ziyade tercih edilmektedir. Az gelişmişlik kavramı yerine kullanılan bir diğer kavram da “Üçüncü Dünya” kavramıdır. Üçüncü dünya kavramının daha iyi anlaşılması için “Birinci Dünya” ve “İkinci Dünya” kavramlarını da bilmek gerekir.

Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve bazı zengin Pasifik ülkeleri “Birinci Dünya” ülkeleri kategorisinde sınıflandırılmakta ise de bu kavram iktisadi literatürde neredeyse hiç kullanılmaktadır. “İkinci Dünya Ülkeleri” tanımı ise henüz yeterince sanayileşmemiş ve 80’lerden önce ekonomileri merkezi olarak planlanmış ülkeler olan Doğu Avrupa ülkelerini nitelendirmektedir. Bu iki kategorinin dışında kalan ülkeler ise “Üçüncü Dünya Ülkeleri” olarak tanımlanmaktadır. Bu ülkelerin ortak özelliklerinden bazıları şunlardır: Sanayileşmesini tamamlayamamış, teknolojik ve ileri teknolojik ürünleri ithal; genelde ise tarımsal ürünleri ihraç eden, bağımlılık oranları yüksek olan ve nüfus artış oranı yüksek olan ülkelerdir ve “Az Gelişmiş Ülkeler” tanımı yerine de “Üçüncü Dünya Ülkeleri” tanımı kullanılabilir.

Az gelişmiş ülkelerin en büyük hedefleri, öncelikle iktisadi büyümeyi gerçekleştirmektir. Tezel (2003:12)’e göre iktisadi büyümeyi:

-İktisadi eylemlerin ölçeğinde oluşan ilerlemeye, büyümeye ve

-İktisadi eylemlerin total ölçeğindeki gelişme, nüfusun toplam büyümesinden ziyade olduğundan; kişi başına düşen hasıla (per capita)’daki artışta iktisadi büyümeyi temsil eder.

Fakat iktisadi büyümenin, getirdiği maliyetler de nazara alınmalı ve iktisadi büyüme pahasına, her şeyi gözü kapalı bir şekilde kabul etmemeli, yönünde fikirler de gelişmiştir, zamanla.

1.3 AZ GELİŞMİŞLİĞİ AÇIKLAYAN TEORİLER

Modernleşme teorilerine göre, ülkelerdeki, okuma yazma bilmeme, geleneksel tarım yapıları, geleneksel popülasyon tutumu, işgücünün düşük dağılımı, iletişim eksikliği ve altyapı vb. iç faktörler, geri kalmışlığın sebepleridirler.

1.3.1 A) Dualism Teorileri

Kuhnen (1986:2) düalizm teorileri, ekonomik ve sosyal yapıları, organizasyon, gelişmişlik düzeyi ve hedef yapıları açısından farklı sektörlerle ayrımlarını varsayar. Genel olarak, ekonomik düalizm fikri, iki ekonomik sektör arasında farklılaşır:

- Küçük ölçekli tarım geleneği, el sanatları ve küçük ticaretten oluşan geleneksel geçim sektörü, işgücü yoğunluğu açısından yüksek olmasına rağmen, düşük sermaye yoğunluğu ve küçük işgücü bölümü içerir.
- Sermaye yoğun sektör ve ekim tarım endüstrisinin modern sektörü, dünya piyasası için üretiyor.

Bu iki sektör, az bir ilişki ve bağıntısı var. Aynı zamanda, bu iki sektör, kendi modellerine göre gelişiyorlar. Modern sektör, endüstriyel ülkelerin ekonomik kuşatılması olarak düşünülebilir. Çarpanı ve büyüme etkisi endüstriyel ülkelere fayda sağlar, fakat iç piyasaya çok az bir etkisi olur.

1.3.1 B) Strateji Teorileri

Kuhnen'e göre (1986:2) düşük iş gücü üretimi, popülasyonun düşük koruma yeteneğinin sonucu olan düşük sermayenin bir neticesidir. Korunma oranı, düşük gerçek gelirle belirlendiği için, daire kapatılır.

Strateji teorileri, farklı teorilere göre değişen ve önemli olan belirli bir noktada daireyi kırmayı hedefler. Bundan dolayı, strateji teorileri, geleneksel ekonomiyi, modern sermaye ekonomisine dönüştürmeyi ve geliştirmeyi başlatmak ister.

Onların temel odağı, az gelişmişliğin nedenlerini açıklayan yatırım ve sermaye oluşumlarıdır.

1.3.1 C) Dengeli Büyüme Teorisi

Kuhnen'e göre (1986:2) dengeli büyüme, ekonomide en az iki farklı anlama sahiptir. Makroekonomilerde, dengeli büyüme, üretim ve sermaye stoku aynı oranda büyüdüğü zaman oluşur. Makroekonomilerde, gelişen ekonomiler terimi, belirli bir gelişme stratejilerini ifade ederken, dengeli büyüme dengeli büyüme yollarının sınıflandırılmasını ifade eder. Makroekonomilerde, dengeli büyüme, genellikle sürekli dönüş ölçeği ile ilgilidir. Birçok ekonomiste göre, bu terim için tartışma Rosentein-Rodan ile başlamıştır. Rodan, Doğu ve Güney Doğu Avrupa'nın savaş sonrası endüstriyelmesi, birçok endüstri etrafındaki koordineli yatırımları gerektiriyor. Farklı sektörlerin genişlemesi zorunludur çünkü bir sektörün üretiminin artması, diğer piyasaların da hacmini artırır. Kendi kendine genişleyen bir sektör, kayba uğrar, fakat, eğer birçok sektör birden genişlerse, onların her biri kar elde eder. Bu da tüm sektörleri kapsayacak ve planlı ani yatırımlarla mümkün. Aksi ise, yani, azar azar ve kısıtlı sektörlerle yapılacak yatırımı, ekonomik sıçramayı netice vermez. Bu durum, koordineli genişlemenin ihtiyacını ya da 'Büyük İtiş' teorisini ifade eder ve devlet müdahalesi veya kalkınma planlamasının rolünü doğrular. (Rodan, 1966:50-51)

1.3.1 D) Dengesiz Büyüme Teorisi

Bu teori, Economist Albert Hirschman tarafından, onun Latin Amerika'daki ekonomik tecrübeleriyle geliştirilmiştir. Hirschman'a göre, büyüme stratejilerinin amacı, mevcut kaynakların mükemmel kombinasyonunu bulmak değil, gizlenmiş, ya da yanlış kullanılmış kaynakları ve mekanizmaları faydalı hale getirmektir. (Blazek ve Uhler, 2002:126). Dengesiz büyüme teorisi, var olan kaynakların ihtiyacına ve dağınık olan kaynakları bağlayan bağlayıcı maddelerin araştırılmasına dikkat çeker.

Hirschman, Rostow, Fleming ve Singer gibi bilim insanları, dengesiz büyüme teorisini, az gelişmiş ülkeler tarafından kullanılmak üzere bir strateji olarak ileri sürmüşlerdir. Bu teori, bütün sektörlerle eş zamanlı olmak yerine, ekonominin

stratejik sektörlerine yatırım ihtiyacına yoğunlaşmışlardır. Bu teoriye göre, diğer sektörler otomatik olarak kendilerini, “bağlantı etkileri” ile geliştirirler.

Sistemdeki dengesizliği açıklayan Hirschman, büyüme için en iyi stratejiyi oluşturmuştur. Az gelişmiş ülkelerde, kaynağa ulaşım ne kadar eksikse, o oranda etkili kullanımı azalır. Bu açıdan, ekonomideki stratejik sektörler, gelir söz konusu olduğunda, diğerlerine oranla öncelik almalılar.

Dengesiz büyüme teorisi, büyüme sürecinin hızlandırılmasının önemini vurgular ve yatırımların, ekonominin en kilit noktası olduğunu söyler.

1.3.2 Büyüme Aşamaları Teorisi

W.W. Rostow’un gelişme aşamaları; Geleneksel Toplum, “Kalkış” a Hazırlık Dönemindeki Toplum (Geçiş Dönemi), Kalkış (Take-off) Aşamasındaki Toplum, Olgunlaşma Yolundaki Toplum ve Kitle Tüketim Çağındaki Toplum olmak üzere beş aşamadır. Ülkelerin iktisadi tarihlerindeki benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyan Rostow, yoksul bir tarım toplumundan yaygın tüketim ekonomisine varan tüm gelişme evrelerini kapsayan teorisinde ülkelerin kalkınma seviyelerini ortaya koymaya çalışmıştır. (Yıldırım ve Ornek, 2012:84)

Rostow (1959:1) toplum içinde, birbirini takip eden ekonomik basamakların modernleşmesinin tanımlanmasını tartışmıştır. Bu basamaklar doğrusal ve yüksek evrimsel gelişime doğrudur. Rostow (1959:1-3) beş büyüme evresi tanımlar:

Bu aşamalar;

1. Geleneksel Toplum
2. “Kalkış” a Hazırlık Dönemindeki Toplum (Geçiş Dönemi)
3. Kalkış (Take-off) Aşamasındaki Toplum
4. Olgunlaşma Yolundaki Toplum
5. Kitle Tüketim Çağındaki Toplum ’dur.

1. Geleneksel Toplum

Rostow’a (1959:3-5) göre: Ekonomik sistem durgun ve geleneksel toprağı işleme formlarına sahip ziraat ile baskılanmıştır. Takip eden büyüme evrelerine kıyasla, bir insanın bir saatlik üretimi daha düşüktür. Toplum hiyerarşik yapıyı şekillendirir, bundan dolayı düşük dikey ve sosyal hareketlilik vardır.

2. “Kalkış” a Hazırlık Dönemindeki Toplum (Geçiş Dönemi)

Bu aşama boyunca, Rostow (1959:3-5)’a göre, yatırım oranları giderek yükselir ve dinamik gelişme başlar. Bu çeşit ekonomik gelişme sanayi devriminin bir sonucudur. Bu değişimin bir sonucu olarak, tarımın da gelişmesini içeren, temel sektörlerin işgücü ihtiyaç dışı hale geldi. Kalkış ’a Hazırlık Dönemi ön şartı, bir yüzyıl süren sanayi devrimidir.

3. Kalkış (Take-off) Aşaması

Bu aşama dinamik ekonomik büyüme ile şekillenmiştir. Ekonomik büyümenin temel karakteristiklerinden biri dış çıktı gerektirmeyen, kendini sürdüren büyümedir.

4. Olgunlaşma Yolundaki Toplum

Yüzde 40-60 oranında devam eden yatırımlar ile nitelendirilir. Ekonomik ve teknik ilerleme, bu aşamaya hakimdir. Neo-teknik endüstri gibi yeni formlar ortaya çıkmıştır. (Elektrik, kimya ve makine mühendisliği). Bu dönüşümün bir sonucu olarak, sosyal ve ekonomik refah arttı. Genel olarak, ‘olgunlaşma Yolu’, kalkıştan 60 yıl sonra başlamıştır.

5. Kitle Tüketim Çağındaki Toplum ’dur.

Bu aşama, Rostow’un (1959:6-8) beş aşamalı gelişim modelinin son aşamasıdır. Burada, toplumun büyük bir kısmı refah içinde yaşar ve bu toplumda yaşayan bireyler bolluk ve seçeneklerin çeşitliliğine sahiptirler. Rostow’a göre, bugün, batı ve kuzey bu kategoridedirler.

1.3.2 A) Büyük İtiş Teorisi

Büyük itiş teorisi, Rosenstein-Rodan (1966:50-51) tarafından oluşturulmuş gelişim modellerinden biridir ve firmaların sanayileşme kararını vurgulayarak, diğer firmaların ne yapacağı beklentisine dayanıyor. Bu modele göre, yavaş

yavaş dağıtım boyunca, hiçbir ekonomi, ekonomik gelişim yolundan geçemez, bilakis, ekonomik gelişme için belirli bir miktar yatırım ayrılmalı. Bu durum, Umoru ve Onimawo (2018:177)'ya göre gider tasarrufunu ve oligopolistik piyasa yapısını, sanayileşme seçeneğini belirleme açısından sürdürür.

1.3.2 B) Kutup Gelişmesi Teorisi

Bele ve Paven (2017:210); alanında uzmanlaşmış farklı bilim insanlarının analizlerine dayanarak, büyüme kutbunun genel ve kapsamlı tanımları şunlardır; (1) ekonomik büyüme noktası, (2) ekonomik aktivitenin merkez lokasyonu; (3) ekonominin gelişmeye başladığı ve çevre bölgelere yayıldığı nokta; (4) ekonomik aktivitenin kıvılcımının çıktığı kentsel lokasyon. Bunlar, büyüme kutbu, ekonomik büyüme ve şehirleşme arasında kuvvetli ilişki olduğunu varsayan genel tanımlardır.

Büyüme kutbu konsepti, ilk olarak Francois Peroux tarafından 1949'da kullanılmıştır. Peroux 'un çalışmasında, büyüme kutbunun ekonomik yönünün analizine yoğunlaşmıştır.

Bele ve Paven (2017:210)'e göre, büyüme kutbunun temel fikri, ekonomik büyüme ya da gelişmedir ve bir bölge boyunca değil, spesifik bir kutbun etrafında oluşur. Bu kutup, anahtar bir endüstri ile tanımlanır. Bu anahtar endüstrinin genişlemesi, çıktının genişlemesine, istihdama, ilgili yatırımlara, yeni teknolojilere ve yeni sanayi sektörlerine yol açar. Kutba yakın ölçek ve yığılma ekonomilerinden dolayı, bölgesel gelişme dengesizdir.

1.3.2 C) Dairesel Nedensellik Teorisi

Fujita (2004:1)'ya göre, dairesele nedensellik teorisi, tipik ‘pozitif geri bildirim’ mantığı olarak bilinir. Bu teori, piyasa sisteminde, endojen olgu olarak düşünülen ekonomik değişimdir. Fujita, (2004:1-2) bu teoriyi şöyle özetlemektedir:

- Myrdal'ın Dairesel Nedensellik Teorisi

Myrdal'ın teorisi, çeşitli teorik veya pratik uygulamaları ve sorunları açıklamak için kabul edilmiştir.

Myrdal'ın teorisi, dört tez içerir (Fujita, 2004:1). Bunlar:

1. Temel Tez (Backwash Effects)

Myrdal, backwash etkisi konseptini, gelişen ve gelişmekte olan ülkeler arasında artan ekonomik eşitsizliği açıklamak için öne sürmüştür.

2. Karşıt Tez (Yayılma Etkisi)

İlk tezin aksine, bu tez yakınsaklık mantığıdır. Myrdal'ın dairesel nedensellik teorisi, olası yakınsaklık sürecini reddetmemektedir.

3. Kurumsal Faktörler Tezi

Myrdal 'a göre, devlet ve diğer politik kurumlar, az gelişmişliğin devamına sebep olabilir çünkü bu kurumların tutumları, mevcut toplum organizasyonunu yansıtır

4. Politik Uygulamalar Tezi

Myrdal, ekonomiyi değiştirmek için olan politikaların, tehlikeli bir daireye sebep olduğuna inanır. Eşitliğin en önemli değer olduğunu savunur ve eşitliğin yüksek ekonomik büyümeye sebep olacağı politikalar üzerinde durmaktadır.

1.3.3 Sosyal-Psikolojik Teoriler

Bu teorileri iki başlık altında sınıflayacak olursak:

1.3.3 A) Sosyal Değişim Teorisi

Toplumsal değişim faktörleri, üç ana başlık altında özetlenebilir: ekonomik, politik ve kültürel. Politik etkiler arasında devlet, toplumsal hayatta ve endüstriyel toplumların değişiminde çok büyük bir rol oynar. Kültürel etkiler, açık bir şekilde sosyal değişimde önemlidir. Örneğin, Giddens (2012:82)'e göre, sekülerleşme ve bilimin gelişmesi, düşünce tarzımız, kanunlara ve otoriteye karşı tutumlarımızın üzerinde büyük etkisi vardır. Aynı zamanda, bu durum, sosyal yapıları, sistemleri ve değerleri de etkiler.

1.3.3 B) Bağımlılık Teorileri

Kuhnen, (1986:8)'e göre, bağımlılık teorilerinde, geri kalmışlığın sebebi, sanayileşen ülkelere bağımlı olmaktır. Bu teori, az gelişmişliğin doğuşunu açıklamaya odaklanır ve bu durumla başa çıkmanın stratejilerine çok az yer verir.

1.3.4 Dış Ticaret Teorileri

1.3.4 A) Ticaret Döngüsü Teorisi

Tedarik ve istek yapıları, sanayileşen ülkeler, sanayi ürünleri sunuyor ve hammadde satın alıyor, fakat gelişmekte olan ülkeler tam tersini yapıyor. Engel kuramına göre, hammadde talebi esnek olmamaya eğilimlidir, fakat sanayileşmiş malların talebi esnektir. Sanayileşen malların üretimindeki teknolojik ilerleme, gelirlerini ve yaşam standartların artırmakla kalmıyor, aynı zamanda, yüksek fiyatlara zorluyor. Gelişmekte olan ülkelerde ise durum tam tersi: temel üretimdeki teknolojik ilerleme, elastik olmayan talepten dolayı, düşük fiyatları sonuç veriyor. Bu mekanizma, sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki bozulan değişim ilişkilerine sebep oluyor. (Kuhnen,1986:8).

1.3.4 B) Fakirleştiren Büyüme Teorisi

Bu teoriyi oluşturan Bhagwati'ye göre, ülkeler ticaret dengesini geliştirmek için, ihracatlarını arttırmak zorundalar. Bu, ticaret koşullarının daha da kötüleşmesi demektir. Gelişme yoktur, sadece fakirleştiren büyüme vardır. (Kuhnen,1986:9).

Bunlara ek olarak, Bhagwati (2004:201-205)'e göre, fakirleştiren büyüme, gerçek yaşam standartlarındaki düşüş ile bağıntılı olan ekonomik aktivitedeki artışla ortaya çıkar. Ekonomik aktivitedeki artış, büyük işgücü girdilerine, sermayeye, toprağa ve diğer fırsat maliyetine sahip kaynaklara yansiyabilir.

1.3.5 Emperyalizm Teorisi

Bu teorileri iki başlık altında inceleyecek olursak, bu teoriler:

1.3.6 A) Klasik Emperyalizm Teorisi

Kazancı maximum yapma isteği, iç piyasanın isteklerinin ötesinde üretimdir ve az gelişmiş bölgelerde, yeni piyasaların kurulmasına sebep olur. Yerli üretim ve piyasalar, tahrip olur, bundan dolayı, az gelişmiş bölgelerde işsizlik artar. Kar, endüstrileşmiş ülkelere doğru transfer olur. (Kuhnen, 1986:8-10).

1.3.7 B) Modern Emperyalizm Teorisi

Yeni emperyalizm teorileri, sömürücü ilişkilerin yeni açıklaması ile bağımlılık teoremini öne sürüyor. Sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkelerin arasındaki yeni faz ilişkisi teknolojik-endüstriyel bağımlılık olarak adlandırılabilir. Endüstriyel ülkeler, gelişmekte olan ülkelerdeki ham maddelerin ihracatına ve üretimine yatırım yapıyorlar, bundan dolayı uluslararası işgücü dağılımı sürekli hale geliyor. Emperyalizm, kapitalizmin bir olgusu olarak görünmesine rağmen, komünist ülkeler de dünya piyasasının avantajlarını kabul ederek, gelişmekte olan ülkelerin sömürülmesine katılıyorlar. (Kuhnen, 1986:8-10).

Taşçı ve Erçakar (2016:233) yaptıkları çalışmada, Singer-Prebish Tez'ine göre (Dış ticarete ki hadlerin; gelişmiş ülkelerin lehine, azgelişmiş ülkelerin ise aleyhine olarak gerçekleştiğini kabul eden tezdır) tarımsal kaynaklı ürünlerin ihracıları, az gelişmiş ülkelerin dış ticaretteki payının büyük kısmını oluştururken; ilerleyen süreçlerde bu durum, az gelişmiş ülkelerin dış ticaret dengeleri aleyhlerine olarak bozulacaktır. Böylece bu dengelerin gözetilebilmesi için gerekli sermayeyi de sağlayamazlar.

Az gelişmiş ülkelerde gelişebilmenin ana etmeni olarak; devletin sorumluluk alarak, sürekli kalkınma projeleri üretmesini ileri sürmektedirler.

1.3.8 Nurks'e Göre Yoksulluğun Kısır Döngüsü Modeli ve Ekonomik

Gelişme:

Bass, Profesör Nurkse'un modelini özetlerken O'na göre Az gelişmiş ülkelerin geri kalmışlığının arkasında Yoksulluğun Kısır Döngüsü vardır.

Bu teoriye göre, Bass (2008:2-5):

- Bir ülkeyi yoksulluk düzeyinde tutan dolaylı olarak birbirleriyle bağlantılı kuvvetler etki etmektedirler. Bu kuvvetlerin etkisinde, sermaye oluşumu proseslerinde engelleme ve sınırlama ortaya çıkar.
- Yoksulluk Kısır Döngüsü teorisi, bu durumu bize şu şekilde açıklar: “Düşük gerçek gelir, kıt tasarrufları netice verir. Kıt tasarruflarda, yatırımları limitler. Yatırımların düşük düzeyde olması, sermayede eksiklik oluşturur.

Sermayede ki noksanlıkta, düşük üretkenliği netice verir. Düşük üretkenlikte nihayette, tekrar düşük gerçek gelirin sebebi olur. Bu kısır döngü gelişmenin de düşük değerlerde olmasıyla neticelenir.

Nelson (1956:894), düşük düzeyli denge tuzağı teorisini az gelişmiş ülkeler için hazırlamıştır. Bu teoriye göre; kişi başına düşen milli gelir, en düşük özel düzeyin üzerine yükselince, ülkenin nüfusu yükselmeye meyleder. Fakat, kişi başına düşen milli gelir arttığından dolayı, büyüme oranı üst fiziksel limite ulaştıktan sonra, tekrar düşüşe geçer.

Nelson'un sözlerini tekrar düzenleyecek olursak: “ Az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde ki hastalık, illet; kişi başına düşen milli gelir, gider ihtiyaçlarını karşılamaya yakın veya sabit denge düzeyinde ise teşhis edilebilir.’ Çünkü, bu sabit denge düzeyinde hem yatırımlar hem de tasarruflar düşük düzeylerdedirler. Eğer kişi başına düşen milli gelir, tasarruflar ve yatırımlar ile özel düzeyin üzerine çıkarsa, nüfusta artışa neden olur.

Nüfusta ki artışta, kişi başına düşen milli geliri tekrar sabit denge düzeyine indirir. Bu yüzden, bu ekonomiler düşük denge düzeyi tuzağına yakalanırlar. Bu tuzağı aşmanın yolu, gelirlerin artış oranının, nüfusun artış oranından fazla olmasıdır.

Nelson (1956:894), aşağıdaki üç eşitlik ile bir model kullanır:

A- Gelir Karar Verme Eşitliği:

Gelir; sermaye birikimine, nüfus büyüklüğüne ve teknolojik gelişmişlik seviyesine bağlıdır. Sermaye, üretilmiş eşyalar ve üretim sürecinde kullanılan ekilebilir alandan oluşur. Ekonomiler, düşük seviyeli eşitlik tuzağına sıklıkla yeterli miktarda stokla yakalanırlar. Örneğin, mevcut girdilerin, en yüksek çıktı miktarını verememesi.

B- Nüfus Büyüklüğü:

Kişi başına düşük gelir, kendisiyle birlikte, nüfus artış hızında bazı geçici değişiklikler getirebilir. Bu da kendiyile beraber, ölüm oranlarında değişiklik getirir. Ölüm oranlarında ki değişikliğin nedeni, kişi başı gelirdeki değişikliklerdir. Fakat kişi başı gelir belirli bir orana ulaşırsa, artık ölüm oranını etkilemez.

C-Net Sermaye Oluşumu

Net yatırım, tasarruflardan hariç oluşturulmuş sermayeden kaynaklanır. Sermaye, mevcut gelirin haricinde alternatif harcama tutarı olarak oluşturulur ve eğer bu alan kullanılmıyorsa, sermayeyi arttırabilir, bu alanı tarıma elverişli alana katarak. Tarıma elverişli hale getirilen alan pozitif olarak artışı, nüfus artışına bağlıdır.

1.4 AZ GELİŞMİŞLİĞİN NEDENLERİ

1.4.1 Kapitalizm Etkisi

Kendi temel düşüncelerini düzenlediği ‘The Development of Underdevelopment’ adlı makalesinde Frank (1966:2) şunları beyan etti:

‘Az Gelişmişlik, eskimiş enstitülerin hayatta kalma mücadelesinden dolayı ve dünya tarihinin akışından itibaren izole kalmış bölgelerdeki sermaye eksikliğinden kaynaklanmamaktadır. Bilakis, Az Gelişmişlik, aynı tarihsel işlem tarafından üretildi ve üretiliyor: kapitalizmin gelişimi.

Frank’a ek olarak, geçen yüzyılda, üst düzey kapitalist ülkelerin çok gelişmesi, diğerlerini az gelişmişlik dengesine itmiştir. (Bose, 1959:986-987).

1.4.2 Kaynak Etkileri

Geri kalmışlığı sebebi, tarımsal olmayan aktivitelerin üstünlüğü değil, zengin tarımın olmayışı ya da endüstriyelleşme rağbetinden dolayı amacına ulaşamamış tarımdır. (Bose, 1959:986-987).

1.4.3 Politika Etkisi

Politik belirsizliğin, az gelişmişliğe sebep olması fikridir. Kavramsal olarak, sebebi basittir. Politik belirsizlik, ülkenin nispeten geriye kalmasına yol açarak, faiz oranlarının yükselmesine sebep olur. (Streb, 2001:89-91)

Az gelişmişlik neden kalıcı?

Son yıllarda gelişen ortak fikre göre, ekonomik düzeyi düşük ülkeler yeterli enstitülere sahip değiller. Son çalışmalar, daha iyi enstitülerin daha iyi ekonomik büyümeye imkân sağladığını gösteriyor. (Rajan, 2006:26).

1.4.4 Eşitsizlik Etkisi

Eşitsizlik ve kişi başına düşen gelir düzeyi arasında kuvvetli bir ilişki var. (Easterly, 2006:757)

1.4.5 İklim Etkisi

Tropikal Az Gelişmişlik mantığına göre, ekonomiler, serin iklime sahip yerlere kıyasla, bütün yıl boyunca yüksek sıcaklığa sahip yerlerde genellikle daha kötüdür. Tropikal Az Gelişmişlik araştırmasında, Sachs, düşük gelir ve yüksek sıcaklık arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu göstermiştir. (Louis, 2015:33).

1.4.6 Popülasyon Etkisi

Demografik büyüme, yüksek doğum oranlarıyla bakılmıştır. Her ikisi de ekonomik geri kalmışlığın sebebi ve etkileyicisidir. Ekonomik Az Gelişmişlik, insanların göç etmelerinin en temel sebeplerindendir. Sonuç ise; ekonomik gelişme olana kadar sürece giderek artan büyük göçmen havuzudur. Az Gelişmişlik, işgücü ve sermaye göçünü yayar. Her bir bölüm, kısmen ihtiyaç fazlalığı olan alanlardan, ihtiyaç azlığı olan alanlara hareket etmeye çalışır. (Hofstetter, 1982:56-58).

1.4.7 Terimsel Karmaşa Etkisi

Depencia okulunda bile, kullanıcıların, belirli bir tarihsel süreç hakkındaki inanışlarına göre, bir kelimeye verilen farklı manalar; geri kalmışlığa ve ekonomik düzeyi düşük ülkelerin geleceğine yön verecek çeşitli faktörlerin rolündeki göreceliğe sebep oluyor. (Lall, 1975:799)

1.5 I. BÖLÜM İÇİN SONUÇ:

İKTİSADİ OLARAK AZGELİŞMİŞLİĞİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ KISMI İÇİN SONUÇ

Birinci bölümde, genel olarak İktisadi olarak Az Gelişmişlik Kavramı'nı, Az Gelişmişliği açıklayan teori, kuram ve yaklaşımları ve akademik olarak sunulan bu iktisadi az gelişmişliğin sebepleri üzerinde durduk. Fakat unutulmaması gereken bir nokta vardır ki; şimdiye kadar yapılan çalışmalar, pratikte ve tatbikatta, bu çalışmaların tek başına yeterli olmadığı, özellikle bireysel his, hissiyat, latife ve kabiliyet ile olaylara bakış perspektifi, toplumsal ve sosyal olaylar ve olgular özelinde, yeterli ve gerekli açıklamalar ve izahlar getirilmediği, bunun neticesinde de, şuana kadar yapılan çalışmaların, Az Gelişmiş ülkelerin mevcut pozisyonlarından, üst basamaklara terakkilerine pek yardımcı olabilmekten uzaktadırlar. Nitekim; Özden'e göre yapılan çalışmaların noksanlığı bu şekilde ifade edilmektedir:

Ekonomik büyüme modellerinin konjonktürle dalgalanmaları açıklarken sayısal veriler kullanması, nicelik yönünden ülke durumlarının karşılaştırmalı analizlerine başvurulması, az gelişmiş ülkeler açısından dezavantaj oluşturmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde yaşanan sıkıntıların, sos yo-kültürel etmenlerin derinlemesine incelenmesinde yetersiz kalan büyüme teorileri, büyüme olgusunun bir başka kavram ya da araştırma konusuyla daha desteklenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kalkınma iktisadı ve kalkınma olgusu büyüme teorilerinin eksik bıraktığı kültürel, ekonomik, beşerî ve sosyal etkenlerin tamamlanması, az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülke seviyesine çıkartılması ve gerekli düzenlemelerin ülke çıkarlarına uygun şekilde revize edilmesi amacıyla araştırma konusu haline gelmiştir. (Özden, 2014:43)

BÖLÜM II

2. RİSALE-İ NUR KÜLLİYATI PERSPEKTİFİNDEN İKTİSADİ AZ GELİŞMİŞLİK NEDENLERİ

Bu bölümde, Kutsal kitabımız olan Kur'an-ı Kerim'in, manevi bir tefsiri olan Risale-i Nur Külliyyatından, 'İktisadi Az Gelişmişliğin' sebepleri ve bu sebepleri ortadan kaldıracak, çözüm yolları üzerinde duracağız.

Bediüzzaman Said Nursi'nin (R.A.), müellifi olduğu Risale-i Nur Külliyyatı irdelendiğinde, iktisadi olarak azgelişmişliğin temelinde bireysel olarak yatan ve daha çok latife ve hissiyat, olaylara bakış perspektifi özelindeki bu sebeplerin umumileşmesiyle, yani toplumun diğer katmanlarına ve bireylerine de yansması neticesinde genelleşmesiyle, İktisadi olarak 'Azgelişmişliğin' de toplumda ve o coğrafyada tezahür ettiğini; böylece toplumların ekonomik olarak geri kalmalarına ve az gelişmiş statülerinde devam etmelerinin ana sebeplerinin bu gibi, hissiyat, latife ve olaylara ve olgulara ideolojik kaynaklı bakış perspektifleri olduğunu gözlemleyebiliriz. Sadece bu sebepler, bu eserlerde teşhis edilmekle bırakılmamış onların nasıl tedavi edileceği veya o sebeplerin kaynaklarının nasıl istimal edilmesiyle ilgili tedavi ve tavsiyeler de beyan edilmiş olacağını irdelleyeceğiz.

2.1 İSRAF¹

İlk olarak, Bediüzzaman Said Nursi (R.A.);

Lem'alar adlı eserinde, İktisat Risalesi (1934:167) adlı te'lifinde; **اللَّهُ الرَّحْمَنُ بِسْمِ**
الرَّحِيمِ

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَ لَا تُسْرِفُوا 2)

¹ Yukarıda hülaseten verilen bilgiler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.

((1):’’ Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla’’ (Kur'an-ı Kerim, Fatıha Suresi, 1/1).

(2): "Yiyin, için, fakat israf etmeyin." (Kur'an-ı Kerim, A'râf Sûresi, 7/31.)

Ayetinin tefsirinde; israfın, verilen bütün nimetlere karşı bir istihfaf olduğunu ve toplumların geri kalmışlığında ve zillete düşüşünde israfın çok mühim bir rol oynadığını izah etmektedir. (Nursi, 1934:169) Nitekim, yukarıda zikredilen ayetin mealinde de ‘‘Yiyiniz, içiniz; fakat israf etmeyiniz’’ (Kur'an-ı Kerim, A'râf Sûresi, 7/31.) diyor.

İsraf, kelime anlamıyla ‘‘gereksiz harcama, gereksiz tüketim, savurganlık, tutumsuzluk’’ anlamlarını ihtiva etmektedir. Fakat, bu israf sadece gıda tüketiminde, israf olarak algılanmamalı. Bilakis, hayatımızın bütün safhalarına tatbik edilebilir. Hatta aldığımız nefes ve tükettiğimiz enerjinin bile israf edilebileceğini düşünebiliriz. İsraf tanımını daha da genişletecek olursak, insandaki duygular, istidatlar, kabiliyetler ve meyillerinde doğru yerde ve doğru zamanda, yeteri kadar kullanılmaması da israftır. Dolayısıyla, yapılan israf; bireylerden toplumlara ulaştıkça o ülkenin ve toplumun zamanla, var olan kaynaklarının tükeneneğine ve kalkınması için gerekli kaynakların da tükeneneğine dolayısıyla zamanla azgelişmiş ülkeler statüsüne dahil olacağına intikal edebiliriz.

Çünkü toplumlar fertlerden oluşmaktadır. Eğer fertler müsrif olursa, yani israf edenler olurlarsa, ülkeler de tedricen zayıflamaya başlarlar ve iflasa sürüklenirler.’’

Bediüzzaman Said Nursi (R.A), yine Lemaat (Sözler) adlı eserinde

‘‘İsraf sefahetin, sefahet sefaletin kapısıdır.’’ (Nursi,1921:802) demekle, bu iflasın mertebelerini belirtmektedir. Ayrıca, Bediüzzaman S. Nursi (R.A), İktisat Risalesi-19. Lem'a'da; israf'ın her neviyle, hem insanlığın yaratılış gayesine ne derece zıt olduğunu, hem de verilen nimetlere karşı kıymetlerini takdir edilmediğinden, yeniden elde etme ve tutmaya karşı gerekli hassasiyete sahip olunamayacağından, gerilemenin önüne geçilemeyeceğini vecizane bu sözlerle ifade etmektedir: ‘‘ Hâlık-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin

mukabilinde şükür istiyor. İsrâf ise şükre zıttır, nimete karşı hasâretli bir istihfâftır. ‘’ (Nursi, 1924:167)

2.1.1 İsrâfın Çeşitleri

A) Gıda İsrâfı

Dünya’da israf verilerine bakacak olursak ta, israfın az gelişmişlikte, yani ülkelerin kalkınmasının önünde ne derece büyük rol oynadığını görmüş oluruz.

Elbette, gıda israfının önlenmesi ve adil bir şekilde dağıtılması bile, öncelikle açlıkla boğuşan coğrafya ve ülkeler için yeterli bile olacaktır. Fakat, israfı sadece gıda ve su kaynaklarının israfı gibi, bir başlık altına sıkıştırmamalıyız.

B) Kaynak İsrâfı:

Özellikle İsrâf’ı; sadece üretilen ürünler ve gıdaların yanlış kullanılması veya hiç kullanılmaması olarak algılamamalıyız. İsrâf’ ın muhtelif nevileri olduğu noktasında düşünerek, farklı israf türlerin maddi ve ekonomik inkişaf ve ilerlemenin önünde engel olduğunu görebilmeliyiz. Bunlardan biri de: Kaynak İsrâfı. Yani: İnsan Kaynağı ve insanların kendi öz kaynaklarını yerinde ve zamanında istimal etmemesiyle, oluşan israf, elbette azgelişmişlikte çok önemli bir rol oynamaktadır. İnsanların sahip olduğu, akli, şehevi ve gadabi meleke ve kabiliyetlerinin, zamanında ve yerinde istimal edilmemesiyle; çok büyük üretim, icat ve faaliyetlerin ademiyle büyük kayıplar, gelişime en çok ihtiyacı olan toplumların, aslında en büyük sermaye kayıplarıdır.

C) Zaman İsrâfı

Her yaşta, mevcut kabiliyetlerin verimliliğinin farklı olması, bu kabiliyetlerin ve latife ile melekelerin zamanında kullanılmamasıyla, azgelişmişlik sebeplerinden biri olan israfın, ne derece etkili bir sebep olduğu aşıkardır. Bunun yanında, eğlence ve sair dinlendirici olduğu düşünülen faaliyetler ile geçirilen vakitte, iktisadi gelişme önünde de en büyük sebeplerden olmaktadır.

D) Emel Ve Meyillerin İsrâfı

Gerekli profesyonel yardım, destek ve imkân olmadığından, kabiliyet ve eğitime göre, hem bulunduğu toplumun ihtiyaçları doğrultusunda sevk

edilmeyen meyiller ve konulamayan hedef ve gayeler, çok büyük potansiyel ve ilerlemeye müstaid şahısların bu imkanları yerinde kullanmamasıyla, toplumlarının az gelişmiş olarak kalmalarını netice vermekte ve israfın da bu az gelişmişlikte ne denli etkin bir sebep olduğunu anlamamıza olanak vermektedir.

2.2 HIRS

Toplumları oluşturan bireyler ve toplumlar için; İsrraftan sonra, iktisadi olarak az gelişmişliği netice veren diğer bir başlıca sebepte HIRS 'tır.

Bediüzzaman Said Nursi (R.A), Risale-i Nur Külliyyat'ında, özellikle müminlerin iktisaden, az gelişmişlik ile hırs ilişkisini, Lem'alar adlı eserinde *"Hırs şiddetlenmiş, onun için fakr-ı hale düşüyorlar. Çünkü mü'minde hırs, sebep-i hasarettir ve sefalettir. الْحَرِيصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ durub-u emsal hükmüne geçmiştir."*(Nursi,1924:174) cümlesiyle bu hakikati ifade etmiştir. Bu cümle ile: Özellikle, müminlerde hırs şiddetlenirse, fakirliğe sebebiyet verir, der. Çünkü hırs sefaletin ve zararın sebebidir, diye yazar.

Ayrıca Hırs'ın iktisadi olarak az gelişmişliğe sebebiyet vermesinin altında; Hırs'ın sebep olduğu üç neticenin bulunduğunu, Bediüzzaman Said Nursi (R.A.) (1924:174-175), İktisat Risalesi'nde şu şekilde tasvir etmektedir:

Hırs, üç neticeyi verir:

Birincisi: Kanaatsizliktir.

Kanaatsizlik ise sa'ye, çalışmaya şevki kırar. Şükür yerine şekva ettirir, tembelliğe atar. Ve meşru, helâl, az malı terk edip; gayr-ı meşru, külfetsiz bir malı arar. Ve o yolda izzetini, belki haysiyetini feda eder.

Hırsın ikinci neticesi: Haybet ve hasarettir.

Maksudunu kaçırmak ve istiskale maruz kalıp, teshilât ve muavenetten mahrum kalmaktır. Hattâ الْحَرِيصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ yani "Hırs, hasaret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir." olan darb-ı mesele mâsadak olur. Hırs ve kanaatın tesirâtı, zîhayat âleminde gayet geniş bir düstur ile cereyan ediyor. Ezcümle: Rızka muhtaç ağaçların fitrî kanaatları, onların rızkını onlara koşturduğu gibi; hayvanatın hırs

ile meşakkat ve noksanîyet içinde rızka koşmaları, hırsın büyük zararını ve kanaatın azîm menfaatını gösterir. Hem zaîf umum yavruların lisan-ı halleriyle kanaatları, süt gibi latif bir gıdanın ummadığı bir yerden onlara akması ve canavarların hırs ile noksan ve mülevves rızıklarına saldırması; davamızı parlak bir surette isbat ediyor. Hem semiz balıkların vaziyet-i kanaatkâranesi, mükemmel rızıklarına medar olması ve tilki ve maymun gibi zeki hayvanların hırs ile rızıkları peşinde dolaşmakla beraber kâfi derecede bulmamalarından cılız ve zayıf kalmaları, yine hırs ne derece sebeb-i meşakkat ve kanaat ne derece medar-ı rahat olduğunu gösterir. Hem Yahudi Milleti hırs ile, riba ile, hile dolabı ile rızıklarını zilletli ve sefaletli, gayr-ı meşru ve ancak yaşayacak kadar rızıklarını bulması ve sahranişinlerin (yani bedevilerin) kanaatkârane vaziyetleri, izzetle yaşaması ve kâfi rızık bulması; yine mezkûr davamızı kat'î isbat eder. (Nursi,1924:174-175),

Hem çok âlimlerin

(İran'ın âdil padişahlarından Nuşirevan-ı Âdil'in veziri, akılca meşhur âlim olan Büzürcümehr'den (Büzürg-Mihr) sormuşlar: "Neden ülema, ümera kapısında görünüyor da ümera ülema kapısında görünmüyor. Halbuki ilim, emaretin fevkindedir?" Cevaben demiş ki: "Elemanın ilminden, ümeranın cehlindendir." Yani; ümera, cehlinden ilmin kıymetini bilmiyorlar ki, ulemanın kapısına gidip ilmi arasınlar. Ülema ise; marifetlerinden mallarının kıymetini dahi bildikleri için ümera kapısında arıyorlar.

İşte Büzürcümehr, ulemanın arasında fakr ve zilletlerine sebep olan zekâvetlerinin neticesi bulunan hırslarını zarif bir surette tevil ederek nazikane cevap vermiştir. Hüsrev} ve ediblerin zekâvetlerinin verdiği bir hırs sebebiyle fakr-ı hale düşmeleri ve çok aptal ve iktidarsızların, fitrî kanaatkârane vaziyetleri ile zenginleşmeleri kat'î bir surette isbat eder ki:

Rızk-ı helâl, acz ve iftikara göre gelir; iktidar ve ihtiyar ile değil. Belki o rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile makûsen mütenasibdir. Çünkü çocukların iktidar ve ihtiyarı geldikçe rızık azalır, uzaklaşır, sakilleşir. الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى hadîsinin sırrıyla; kanaat, bir defîne-i hüsn-ü maişet ve rahat-ı hayattır. Hırs ise, bir maden-i hasaret ve sefalettir.

Üçüncü Netice: Hırs ihlası kırar, amel-i uhreviyeyi zedeler. Çünkü bir ehl-i takvanın hırsı varsa, teveccüh-ü nâsı ister. Teveccüh-ü nâsı mûraat eden, ihlas-ı tâmmı bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetli, çok cây-ı dikkattir.”

Bu üç netice hırsın sosyal hayatta ne derece zararlı olduğu; özellikle de bu zamanda İslami Coğrafya'nın neden bu derece iktisadi olarak az gelişmiş olduğunun temel izahlarından biridir. Öncelikle, Hırs ziyadeleştiği vakit kanaatsizliği netice vermektedir. Kanatsızlıkta, birinci sebepte zikredildiği üzere İsrâf'ı netice vermektedir. Aynı zamanda mevcuda iktifa etmediğinden, sürekli bir şikâyet kapısını açar.

Helal ve meşru yollardan kazanılmış az bir ücrete iktifa etmeyerek, gayr-ı meşru yollardan kazanılacak çok mala göz diker ve mevcut çalışmasını bırakarak, suç işlemeye meyledir. Bu da yetişmiş bir insan gücünün kaybı, israfı olarak neticeleneceği gibi, topluma vereceği zarar da ayrıca hesap edilirse, hırsın ne denli büyük kayıplara yol açacağı hesap edilebilir.

Bediüzzaman Said Nursi (R.A.), hırsın sebebiyet verdiği ikinci neticede ise; Hırs zararın ve başarısızlığın sebebidir. Hırs ile hareket eden bir insanda, zarar ve menfaatin mihengi olan akli melekeler arka planda kaldığı için, bireyin zarara uğraması ve başarısız olmasının beklendiğini ifade etmektedir.

Üçüncü neticede ise hırs, ihlası kaybettirdiğinden, uhrevi amellere zarar vererek, bireyin ahlaki olarak zarar görmesine sebebiyet verir. Bu neticenin toplumsallaşması ise, yapılan amellerin boşa gitmesi ve kötü ahlakın inkişafına sebebiyet vereceği için, zamanla iktisadi olarak çöküntüye sebebiyet vermeye başlayacaktır. Çünkü ticaretin ve sosyal hayatın düzeni doğruluk, emanete riayet gibi güzel ahlaklar üzerine müessesdir. Bunlarda meydana gelen bir bozukluk ticareti, içtimai düzen diye adlandırılan sosyal hayatı da zedeler.

Aslında, bu gibi temel ve her insan da bulunan duygu ve eğilimlerin, iktisadi gelişmişim ile ilişkisinin kurulması, hem daha önce neredeyse değinilmemiş ve mevcut bilinen sebeplerin aslında bu meyillerin ve ihtirasların birer neticesi olduğu idrakiyle, iktisadi az gelişmişlik sebeplerine çok yeni ve farklı bir bakış açısı sunulmuş. Müellif, İktisaden az gelişmiş toplumların bu yönergeleri doğru anlamasıyla, kendileri için çok daha verimli ve yeni doktrinler, öğretilerin

geliştirilip, uygulanabilir olacağı ifhamını bize, o zor ve zorbalık şartları altında, maruz kaldığı haletlerde bile, bunları yazarak, bizim ve tüm dünyanın istifadesine, Kur'an-ı Kerim bahrinden sunmaya mazhar olmuştur. (Nursi, 1924:174-175)

2.3 YE'S (ÜMİTSİZLİK)

Hıristan sonra iktisadi olarak az gelişmişliğin diğer bir sebebi de Ümitsizliktir. Bu ümitsizliğin, bireylerin ve toplumların, iktisadi olarak az gelişmiş statüsünde kalmalarında ne denli tesirli bir sebep olduğunu, kendi telifatında bu şekilde ifade etmekte olan Bediüzzaman Said Nursi (R.A), (1911:93), Tarihçe-i Hayat- Hutbe-i Şamiye'de, ye's ve onun menfi tesirleri için, şu şekilde izah ediyor:

Müddet-i hayatımda tecrübelerimle fikrimde tevellüd eden şudur:

Ye's en dehşetli bir hastalıktır ki, Âlem-i İslâm'ın kalbine girmiş.

İşte o ye'stir ki bizi öldürmüş gibi, garpta bir-iki milyonluk küçük bir devlet, şarkta yirmi milyon Müslümanları kendine hizmetkâr ve vatanlarını müstemleke hükmüne getirmiş.

Hem o ye'stir ki, yüksek ahlâkımızı öldürmüş; menfaat-ı umumiye'yi bırakıp menfaat-ı şahsiyeye nazarımızı hasrettirmiş.

Bediüzzaman Said Nursi (R.A); Ye's, yani ümitsizlik için ve ümitsizliğin menfi tesirlerinin başında gelen, o hissiyatın bireylerin çalışmaya olan şevklerini kırıp, kazandığının ve elde ettiğinin de yetersiz olduğunu düşünüp, maddeten tedenni etmeye sebep kılacağını ifade eder. Ümitsizlik ile kendi potansiyelini keşf edemeyip, bunu kinetiğe ve pratiğe çeviremez. Böylece, terakkisi için gerekli moral avantajı ve itici kuvveti bulamayıp; bilakis, var olan enerjisini de yerinde ve yolunda kullanamaz. Toplumlar nezdinde de eğer bir toplumda ye's, yani ümitsizlik illeti vuku bulursa, kendi istikbal hedeflerine ulaşmak yerine, suni gündemler ile meşgul olup veya edilip, dinamizmini ve yeteneklerini, enerjisini heba eder. Böylece, medeni toplumlara karşı en basit ihtiyaçlarının tedarikinde bile mahkûm olup, onlara bağımlı kalır ve o rakip toplumların, öngördüğü ölçüde ilerleyebilir ve onlara sürekli tüketen bir pazar olarak hizmet vererek

kalması için az gelişmiş ekonomi düzeyinde bırakılmaya, bilinçli ve stratejik olarak, iktisadi olarak gelişmiş, fakat ahlaki olarak ilerleyememiş toplumlar tarafından mahkûm edilir.

2.4 SİDK'IN (DOĞRULUĞUN) İKTİSADİ, SOSYAL VE SİYASAL HAYATTA ÖLMESİ, YALANA ZİYADE REVAÇ VERİLMESİ

Bireyleri ve toplumlarını, ülkelerini ekonomik olarak geride bırakan bir diğer sebep ise; Yalancılıktır. Bediüzzaman Said Nursi (R.A), Tarihçe-i Hayat-, Hutbe-i Şamiye,adlı eserinde, diğer bir deyim ile; ‘‘*Sıdk'ın (doğruluğun), siyasi ve sosyal hayat'ta ölmesidir*’’ (Nursi,1911:93) diyerek, başladığı tahkikatında, Bediüzzaman Said Nursi (R.A) şöyle devam ederler:

Bütün hayatımdaki tahkikatımla ve hayat-ı içtimaiyenin çalkamasıyla hülâsa ve zübdesi bana kat'î bildirmiş ki:

Sıdk, İslâmiyet'in üssü'l-esasıdır ve ulvî seciyelerinin râbıtasıdır ve hissiyat-ı ulviyesinin mizacıdır.

Öyle ise, hayat-ı içtimaiyemizin esası olan sıdkı, doğruluğu içimizde ihya edip onunla mânevî hastalıklarımızı tedâvi etmeliyiz.

Evet sıdk ve doğruluk İslâmiyet'in hayat-ı içtimaiyesinde ukde-i hayatiyesidir.

Riyakârlık, fiilî bir nevi yalancılıktır.

Dalkavukluk, tasannu alçakça bir yalancılıktır.

Nifâk ve münâfıklık muzır bir yalancılıktır.

Yalancılık ise, Sâni-i Zülcelâl'in kudretine iftira etmektir. Küfür, bütün envâiyle kizbdır, yalancılıktır.

İmân sıdktır, doğruluktur.

Bu sırra binâen kizb ve sıdkın ortasında hadsiz bir mesafe var; şark ve garp kadar birbirinden uzak olmak lâzım geliyor. Nar ve nur gibi birbirine girmemek lâzım. Halbuki, gaddar siyaset ve zâlim propaganda birbirine karıştırmış, beşerin kemâlâtını da karıştırmış.’’ (Nursi, 1911:94)

Yukarıdaki ifadeleriyle, Bediüzzaman (R.A); toplumların terakkiyatında ki en büyük ahlaki çöküntülerden ve bu toplumların maddi manevi inkişafı ve terakkisi önündeki engellerin başında, doğru söylemenin artık, o toplumda revaç bulmaması yani ‘yalan söyleme’ musibeti gelir. Çünkü, dürüstlüğün ölmesiyle, ticaret ve ekonomide ki bireyler ve dahi toplumlar arasında ki, güven zedelenerek, kuşku, kin ve adavet hastalıkları da tezahür etmeye başlar. Birlikten ve kolektif çalışmaktan hasıl olacak sinerji ve enerjiden mahrum, sun-i gündemler ile var olan enerji ve potansiyelini de yeni yatırım ve istihdam ile üretim yerine boş ve gereksiz kavgalar ile geçiren bireyler ile toplumları, kesinlikle terakki ve ilerlemede sınıfta kalacak olup; Az Gelişmişlik Statüsünde kalmaya devam edeceklerdir. Çünkü, yalan diğer bütün ‘‘Hasane’’ tabir edilen, güzel seciyelerin semeratı olan mahsulatı da yavaş yavaş, sinsice kırar. Dolayısıyla, yalan zahiren bir sıfat ve fiil iken; bu kolay olan fiil çoğu büyük yıkımın ve dahi israfın baş kaynağı olacaktır. Çünkü, yalan ile başlayan su-i ahlak, ekonomide büyük bunalım ve güvensizliğe sebebiyet verdiğinden, yeni yatırımlardan kaçınılacak olunup, yeni istihdam ve üretimde geri planda kalacaktır. O millette de herkes, gözünü devlet kapısına dikecek olup, bir tek ekmeğe (işe) çok eller uzanacak, herkese kâfi gelmediğinden, üzerinde boğuşmalar olup, o millette maddeten tedenni ederek, ilerleyemeyecektir ve az gelişmişlik statüsünden kurtulamayacaktır.

Yalan söylemek, akabinde hırsızlık ve başkasının malına tamah etme, hak-helal gözetmeme, riya, rüşvet ve diğer bed ahlakların da o bireylerde ve akabinde toplumlarında (ülkelerinde) neşv-ü nema etmesine sebebiyet vermeye başlayacaktır. Bu da daha büyük maddi ve manevi musibetlerin kapısının çalınması anlamına geleceği için, o bireyler ve ülkeler; geliştirmiş olsalar bile, ekonomik politika ve stratejilerini tatbikte muvaffak olamayarak, kısır bir döngü içinde, Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere mahkûm bir şekilde, idame-i hayat edeceklerdir.

2.5 ADAVETE MUHABBET

Toplumların medeni ve özellikle ekonomik olarak ilerlemesinde ki, en büyük engellerden biri de o toplumda azalan karşılıklı sevgi ve güven; buna mukabilde

artan adavet yani kin hissiyatıdır. Çünkü, adavet arttıkça, birbirine ve hatalarına da tahammülde aksaklıklar çıkar, birbirleriyle omuz omuza verilerek aşılacak olunacak, problemler aşılamaz ve üretim ile yeni inovasyonların, icatların da gelişimi de nakıs olur. Çünkü sağlıklı ticaretin ve dahi girişim ile yatırımın, dolayısıyla istihdamın oluşmasına imkân sağlayacak güven ve fedakârlık ortamı, muhabbet ve uhuvvet eksikliğinden dolayı teşekkül edemez. Çünkü, Bediüzzaman Said Nursi (R.A.), MektubatAdlı eserinin-Uhuvvet Risalesi kısmında; muhabbetin ve adavetin; nur ve zulmet yani aydınlık ve karanlık gibi birbirine zıt kavramlar olup, aynı yede ikisinin beraber bulunamayacağını nazara verdikten sonra, bir kalbde veya toplumda adavet galebe etmiş ise, orada muhabbetin bulunmasını bekleyemeyeceğimizi ifade eder. (Nursi,1929-1934:294).

Muhabbetin olmadığı bir toplumda, birbirlerinin ihtiyaçlarına cevap verme, toplumun terakkisi için ziyade çalışma isteği de zail olacağından; o toplumun terakkisini beklemek, ekonomik az gelişmişlikten kurtulması, kâinatta ki cari olan ve sünnetullah diye tabir olunan, Şeriat-ı Kevniye'ye muhalif olacağından, o bireyler ve toplumlar az gelişmişlik statüsünden kurtulamazlar.

2.6 İSTİBDAT²

Toplumlarda iktisadi olarak az gelişmişliğin temelinde ve sebeplerinden birinin de İstibdat olduğunu eserlerinin muhtelif yerlerinde izah eden B. S. Nursi (R.A); istibdadın muhtelif nevileri, türleri olduğu noktasında da daralan görüş ve zihniyetlere ufuk açarak; hükümetlerin, idarecilerin istibdadı ile beraber nefsin de istibdadı rezilesi olduğunu ve insanın kemalat ve terakkisine de en büyük engel teşkil ettiğini ifade eder.

“Çeşit çeşit sâri hastalıklar gibi intişar eden istibdat” (Nursi, B.S., Tarihçe-i Hayat- Hutbe-i Şamiye, 1911:87) Elbette, günümüz gerçeklerinde, istibdadın TV, İnternet, Mobil uygulamalar, Kapitalist Harcamaların getirdiği tüketim

² Yukarıda hülaseten verilen bilgiler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.

alışkanlıkları ile de genişletmek ve terakkiyat ile iktisadi ilerlemenin önünde duran bu prangaların varlığını evvelen tespit etmek ve kabul etmek gerekiyor.

İstibdat, nam-ı diğer zorbalık, insanları hakiki hürriyetten menederek, mental, duygusal ve vücûdi olarak inkişafa meyyal kabiliyetlerin kullanılmasına maniler teşkil ederek, bu büyük sermayelerin bad-ı heva harcanmasına sebebiyet verirler.

2.7 HİMMETİN VE HAMİYETİN MENFAATİ ŞAHSİYEYE İNHİSAR EDİLMESİ³

Daha önce değinilmeyen veya bu kadar açık ve veciz ifade edilmeyen bu kavram; herkeste var olan ve terakkinin zembereği hükmünde olan Hamiyeti ve Himmeti inhisar ederek, sadece kendi ve cûzi menfaatini düşündüğü için kendinse mevhibe olarak verilen; zaman, mekân, kabiliyet ve servetten hakkıyla istifade edemediği gibi, sairlerinin de bunlardan gereğince ve yeterince istifadesine vesile olamaz.

Çünkü himmetini ve hamiyetini sadece kendi nefis, heva ve arzularına inhisar edip tahsis eden bir birey de istikbaldeki batmanlar lezzet ve menfaatin; anlık, hazır ve geçici arzu ve ihtiraslara feda edilebildiği olgusu, nefsin en önemli hasiyetlerindendir. Dolayısıyla, bu hastalığa duçar olan büyük israfata girerek; kendinin ve diğerlerinin maddi ve manevi ve dahi iktisadi ve içtimai terakkiyatına vesile ve vasıta olabilecekken; bu değerleri ani ve fani his ve heveslerinin tatmini için heder eder.

Sair insanların ve toplumların inkişaf, intibah ve terakkiyatında ki kendi menfaatini kolay kolay göremeyeceği için, bu büyük hissedenden mahrum kalır.

Halbuki eğer nefsin tahakküm ve anlık hissiyatını tatmin istibdadından felah bulup, kendi saadet ve terakkiyatının sairlerin de terakkiyat ve inkişaflarında

³*Yukarıda hûlaseten verilen bilgiler ve sentezler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.*

bulunduğu bilincin erişirse, kendisine zararı az, sairlerine menfaati çok bulunan bir işte geri adım atmaz ve suretle, hamiyet ve himmetini sadece kendi şahsına ve nefesine inhisar etmemiş olur. Bu noktada sair noktalar gibi pek irdelenmediği için, terakkiyatta ki oluşturduğu mâni nazara alınmamış. Fakat bunların farkına varılmadan ve şahsa millî veya dini bir hedef gösterilmeden de nefse bu kadar tatlı ve rahat gelen ani lezaizin terkine iknada akıl üstün gelemeyebileceğinden, o bireyler ve dolayısıyla toplumlar maddi olarak ve iktisadi olarak kalkınmak için gerekli mücadeleye ortaya koyamazlar. Çünkü bu mücadeleler cebren kazanılacak veya kazanılsa bile idame ettirilebilecek değildir.

2.8 MEYLÛT TEFEVVUK (EMSAL VE RAKİBİNE ÜSTÜN GELME HİSSİYATI)

Toplumları ekonomik olarak geride bırakan ve bazen de zayıflatan sebeplerden biri de; toplumları oluşturan bireylerin birbirine üstün gelme hissi ile hareket ederek, teavün yani yardımlaşmak yerine, gereksiz bir rekabete girişerek, ortak hedeflere ulaşmak için sarf edilebilecek mevcut enerji, zaman ve sermayenin sarfını şahsi gayelerine ve yekdiğerine karşı üstün gelme ve ego gibi hissiyatlarının tatminine harcayarak, bu imkan ve potansiyellerin israfı bireysel düzeyde küçümsense bile, toplumsal olarak veya küresel olarak düşünüldüğünde büyük bir yekûn teşkil ederek, toplumsal ve küresel gelişmenin önünde çok büyük engel teşkil etmektedir.

2.9 CEHALET, ZARURET VE İHTİLAF (HASSATEN MENFİ MİLLİYETÇİLİK MARAZI):

"Bizim düşmanımız cehalet, zaruret, ihtilaftır. Bu üç düşmana karşı san'at, marifet, ittifak silâhıyla cihad edeceğiz" (Nursi, 1919:62) Tarihçe-i Hayat adlı eserinde geçen İfadesiyle, bir bireyin ve dolayısıyla toplumların terakkisindeki, diğer en mühim engelleri ve iktisadi olarakta azgelişmişliğin sebeplerini de zikretmiştir.

Çünkü, cehaletin yenilmediği, ilmin inkişaf etmediği bir birey ve toplumun, asrının gerektirdiği ihtiyaçları temin etmede, dahası bunları ekonomik olarak

tedarik etmenin mümkün olmayacağı herkesin malumudur. Dolayısıyla, cehalet, yeni imkanların tesisine mâni olduğu gibi, mevcutların da hakkıyla istifade ve istimaline mâni olup, nefsin veya düşmanın plan ve oyunlarına da mukabele edemeyerek, zaafa düşmeye ve manen-maddeten tedenniye ve sukuta sebeptir. Cehaletin hâkim olduğu bir birey toplum, ne denli zengin kabiliyet ve kaynaklara sahip ise de bunlardan çok geçici bir süre istifade edebileceği, akıbetinin ise berbat olacağı aşikardır.

Çünkü, rakipleri, bu imkanları hakkıyla kullanmayan şahsı, nefsanî hevai mevzular ile meşgul ederek, en verimli vakit ve ömrünü, en faidesiz ve maslahatsız meşguliyetler ile sarf ettirir, kaynaklarına ise musallat olarak, kullandırmamaya veya kendi menfaatleri doğrultusunda, kendileri kullanarak, asıl sahibi görünen birey ve toplumların iktisadi-mali terakkiyat ve inkişaflarının olmamasına veya en azından uzun bir süre tehirin sebebiyet verirler.

Zaruret noktasında ise, eğer bir birey en ehem nokta olarak zaruretinin tedarikiyle meşgul olacak kadar zayıf düşerse, kendisini, toplumunu ve dahi insaniyeti ilerletecek, fikir, hayal ve faaliyete yönelecek zaman ve zemini bulamayacağından, kendisini ve imkanlarını, tam manasıyla kullanamayacağından, pek zaîf düşecektir. Bu şekildeki bireylerin sayısının ziyade olduğu toplumlar, diğerlerine nispeten de az gelişmişlik sorunundan kurtulamayacakları gibi, diğer rakipleri hızla inkişaf edip, maddi, ilmi e teknik noktalarından ilerlerken, bu parametrelerde, az gelişmiş ülkeler aleyhine cereyan edecektir, geçen süreç.

İhtilaf, ise özellikle az gelişmiş ülkelere karşı, bilinçli olarak, onları tahakküm ve tasallutu altında tutmak isteyen emperyalist güçlerin, her zaman kullandığı en tesirli ve kendileri için en az masraflı silah olmuştur. Çünkü, kendi içinde ihtilaflar ile meşgul olarak, aleyhine işleyen zamanı geçiren toplumlar, kalkınma ve ilerleme için gerekli, enerji, sermaye ve birikimi birbirleriyle boğuşarak harcadığından, daha da gerileyerek, diğer ülkelere ve toplumlara, sahip oldukları insan ve yeraltı-yerüstü kaynakların daha uzun süre, daha ucuza

kullanmaları imkânı doğurur ve gelişmişleri daha gelişmiş, azgelişmişleri de daha da geride bırakan bir illet durumuna geçer.

İhtilaf noktasında, en büyük imtihan ve belki de ilk insanlık tarihinde ilk kan dökülmesinde ve İslami İnanç Sistemimizde, il isyan eden İblis'e bu hataları yaptıran İRKÇILIK ve kendisinin ırkından dolayı üstün görme hastalığı olup; bunun tedavisinin, ihtilaf problemlerini büyük ölçüde azaltacağı gerçeğinin iyi benimsenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, ırkçılık ile yapılacak mücadeleden taviz verilmemesi, İktisadi olarak İnkişafın süratli ve sürekli olmasını netice verecektir. Bu ırkçılık hastalığının menfi tesirlerini kırıp, yerine ise ittifak ve birlikteliğin oluşturduğu fazilet ve güzel neticelerin sürekli propagandası yapılmalı, ittihat ve birliktelik olgusu nakış nakış tüm toplum katman ve bireylerine işlenmelidir.

Bu bakış açılarıyla irdelendiklerinde, Cehalet, Zaruret (fakirlik) ve İhtilafın (ayrılıkların), özellikle de azgelişmişlik düzeyinde olan bireyler ve onların oluşturdukları toplumlar için terakki ve yükselmeleri önünde ne derece büyük düşmanlar oldukları, daha da kötüsü azgelişmişlikte ve bunun devamında çok önemli sebepler oldukları nazara verilmediğinden ve üzerlerinde düşünülüp, az gelişmişlikte etkileri oldukları modellenip, tebrikleştirilmediğinden, yeteri kadar ehemmiyet verilmemekle, bu düşmanların menfi tesirleri daha da belirgin kendilerini hissettirmektedir.

Elbette, manevi kaynaklı bu eserlerin ve tefsirlerin, bunları nazara vermesi, o eserlerin insanın fıtrat ve yaratılışına ne denli muvafık teşhisler sunduklarının isbatı olmakla birlikte, bu sorunların tedavisinde ve farkına varılmasında da kendilerinden daha ziyade istifade edilmesi gerektiği hususunu da nazarlarımıza arz etmektedirler.

2.10 FAİZ:

Bediüzzaman Said Nursi (R.A)'a göre; faiz aslında, bütün birey ve toplumların sadece iktisadi değil diğer tüm güzel ahlaklardan da mahrum kalınması önünde engel teşkil etmekte olduğunu, şu şekilde açıklamaktadır:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۖ وَاحْلُلُوا لِّلَّهِ الْبَيْعَ وَحَرِّمُوا الرِّبَا (Kur'an-ı

Kerim, Bakara Suresi, 2/43,275) ayetlerini tefsir ederken:

İşârâtü'l-l'câz'da ispat edildiği gibi, bütün ihtilâlât-ı beşeriyenin mâdeni bir kelime olduğu gibi, bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı dahi bir kelimedir. Birinci Kelime: "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse, bana ne." İkinci Kelime: "Sen çalış, ben yiyeyim." Evet, hayat-ı içtimâiye-i beşeriyede havâs ve avâm, yani zenginler ve fakirler, muvâzeneleriyle rahatla yaşarlar. O muvâzenenin esâsı ise, havâs tabakasında merhamet ve şefkat; aşağısında, hürmet ve itaattir. Şimdi, birinci kelime havâs tabakasını zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevk etmiştir; ikinci kelime avâmı kine, hasede, mübârezeye sevk edip, rahat-ı beşeriyeyi birkaç asırdır selb ettiği gibi; şu asırda, sa'y, sermâye ile mübâreze neticesi, herkesçe mâlûm olan Avrupa hâdisât-ı azîmesi meydana geldi. İşte, medeniyet, bütün cemiyât-ı hayriye ile ve ahlâkî mektepleriyle ve şedid inzibat ve nizâmâtıyla, beşerin o iki tabakasını musâlâha edemediği gibi, hayat-ı beşerin iki müthiş yarasını tedâvi edememiştir. Kur'ân, birinci kelimeyi esâsından vücûb-u zekât ile kal' eder, tedâvi eder; ikinci kelimenin esâsını hurmet-i ribâ ile kal' edip, tedâvi eder. Evet, âyet-i Kur'âniye, âlem kapısında durup, ribâyâ "Yasaktır!" der. "Kavga kapısını kapamak için, ribâ kapısını kapayınız!" diyerek, insanlara ferman eder. Şâkirdlerine, "Girmeyiniz!" emreder.

Bu yukarıdaki veciz teşhis ve tespit ile toplumdaki bireylerin , faiz alarak tembelliğe alışmaması ve çalışmaktan beri kalmaması, hem çalışanların da hakkettiklerini , faiz alanlara zulmen vermemesi ve ümitsizlik ve yoksulluk gibi hallere düşmemeler; hem de zenginlerden bekledikleri şefkat ve merhamet yerine zulüm görmemeleri, kendilerinden de onlara merhamet yerine isyan oluşmaması için faizin her nev'inin İslamiyet'çe yasaklanmasının, ne derece hikmetli ve yerinde olduğunu, bunun yerine zekat ile istenilen maslahatların tezahürüyle toplumdaki birliktelik hislerinin ziyadeleşeceği, bunlar olmadığı zaman, bireyler arasında ve zamanla toplumda ki tabakalar arasında büyük ihtilaf ve ayrılıkların vücuda gelebileceği, bunun da her türlü birikim ve sermayenin aleyhine olmakla birlikte, bu toplumları iktisaden daha da

azgelişmiş bırakacağı ve diğer noktalardan da terakkiyatta geri kalacağını açıkça ifade etmektedir. Herkesin bu ikaza ve faizden uzak durmaya çalışması gerektiğini, Kur'an-ı Kerim'in, bu kadar tiksindirici olarak, müminleri faizin her nev'inden ırak durma emrinin ne kadar doğru ve yerinde ve hikmetli olduğunu isbat ediyor.

"Ayrıca, Kur'an-ı Kerim'de, yine Cenab-ı Allah, 'Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.'" (Nisâ Sûresi; 4/29 -31) emrederek, musırrane faizin her türlü maddi ve manevi terakkide, ne denli zararlı olduğunu emretmektedir.

Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed (*Sallallahu aleyhi vesellem*) Vedâ Hutbesi'ni îrâd ederken şöyle buyurmuştur:

"Ashâbım! Kimin yanında bir emânet varsa, onu sâhibine versin! Fâizin her çeşidi kaldırılmıştır; ayağımın altındadır. Lâkin borcunuzun aslını vermek gerektir. Ne zulmediniz ne de zulme uğrayınız! Allâh'ın emriyle fâizcilik artık yasaktır. Câhiliyeden kalma bu çirkin âdetin her türlü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım fâiz de Abdulmuttalib'in oğlu (amcam) Abbâs'ın fâizidir." (Müslim, Hac:147) Bu hadisiyle, Peygamber Efendimiz (S.A.V), Faizin bir cahiliye adedi olduğunu, haram kılındığını ve her neviyle ayaklar altına alınacak derecede menhus ve zararlı olduğunu beyan etmiştir.

BÖLÜM III

3. RİSALE-İ NUR PERSPEKTİFİNDEN İKTİSADİ AZ GELİŞMİŞLİĞİN NEDENLERİNE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Bu kısımda da daha önce Risale-i Nur Perspektifiyle rasat ettiğimizde, iktisadi açıdan azgelişmişliği netice verenlerden başlıcalarını teşhis eden müellif, bunların tedavilerini de Kur'an-ı Kerim'den istifade ederek, bizim de istifadelerimize sunmuştur. Bunlar:

3.1 İSRAFTAN KAYNAKLI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ: İKTİSAT

Yukarıda ki paragraflardan da anlaşılacağı üzere, İsrâf, günlük medya ve akademik dilde çokta değinilme de ekonomik olarak az gelişmişliğin temel sebeplerindendir. Fakat, israfı bütün yönleriyle değerlendirmek şartıyla.

Peki, İsrâf bu kadar muzır iken ve birey ile ülke ekonomileri üzerinde bu kadar menfi tesirleri var iken; bu israfın önüne nasıl geçeceğiz?

Risale-i Nur Külliyyat'ında, İmam Bediüzzaman Said Nursi (R.A.); İsrâf silahıyla mücadelede istimal edilecek ve karşı konulacak en mühim amilin ‘İKTİSAT’ olduğunu ifade etmektedir. Burada ki, İktisat, tasarruf anlamında, ıstılahi manasıyla kullanılmıştır. Nitekim, Bediüzzaman Said Nursi (R.A.); İktisat Risalesi'nin başlarında (Nursi,1924:167):

Hâlik-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin mukâbilinde şükür istiyor. İsrâf ise şükre zıttır, nimete karşı hasâretli bir istihfaftır. İktisat ise, nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır.

Evet, iktisat, hem bir şükr-ü mânevî, hem nimetlerdeki rahmet-i İlâhiye'ye karşı bir hürmet, hem kat'î bir surette sebep-i bereket, hem bedene perhiz gibi bir medâr-ı sıhhat, hem mânevî dilencilik zilletinden kurtaracak bir sebep-i izzet, hem nimet içindeki lezzeti hissetmesine ve zâhiren lezzetsiz görünen nimetlerdeki lezzeti tatmasına kuvvetli bir sebeptir''

İ'cazlı ifadeleriyle, İktisadın, beşerin hayat serüveninde, şu ana kadar nazara verilenden ve ele alınıp, bize aktarılandan çok daha fazla ehemmiyetli olup, insanlığın sosyal ve ekonomik hayatında çok daha müessir bir yeri olduğunu ve dahi, iktisatlı yaşayışın, insanların yaratılış gayesine hizmet ettiğini, aksi olan israfın ise bu yaratılış gayelerimize muhalif haletler olduğunu ifade etmektedir. İktisat, bireylerin ve toplumların azgelişmişlik statüsünden kurtularak, maddi ve manevi dilencilik konumlarından kurtulmalarına en önemli saiklerden biri olduğu gibi, bireylerin sıhhatlerini muhafaza etmesine, bu vesile ile de hastalıklardan gelen emek kaybına engel olduğu gibi, hastalıkların tedavisi ile de ortaya çıkacak zaman ve kaynak kaybını da ortadan kaldırmakla bireylerin ve toplumların ekonomik az gelişmişliğini ortadan kaldırmaya vesiledir, diye ifade ederler.

Dr. Veli Kayhan'da Kur'an'a Göre İsrâf ve Kanaat adlı eserinde, "İslam, maddî-manevî; ferdî-sosyal... hayattaki her tür dengesizliklerin ifadesi olan İsrâf'a olumsuzlama (selb/negation) yöntemiyle yaklaşmış; zararlarını sergileyip yererek ondan uzak durmanın eğitimini vermiştir. Bu arada bütün bu şeylere çare olacak özel reçeteyi de sunmuştur: "iktisât"! "İktisâd"a da olumlama (îcâb/affirmation) ilkesiyle bakmış; eğitimini de onu överek ve güzelliklerini göstererek vermiş; ona da imrendirmiştir." (Kayhan, 2006:153)

İfadeleriyle İsrâf'ın ne derece zararlı, ona mukabil de İktisat silahının ne derece kuvvetli bir mukabele edici olduğunu Yüce Kitap'ımız olan Kur'an-i hükümlerce isbat etmiş ve nazara vermiştir.

Nitekim, Ahmed Bin Hanbel (R.A), Müsned (1419:7939)adlı hadis kitabında, geçen bir Hadis-i Şerif'lerinde, Peygamber Efendimiz, Hz. Muhammed (S.A.V):

(1) لَا يَغُولُ مَنْ اقْتَصَدَ

"İktisad eden, maişetçe âile belâsını çekmez"

Mealindeki hadis-i şerîfi sırrıyla, iktisat eden, maişetçe âile zahmet ve meşakkatini çok çekmez. (Nursi, 1924:170)

Bediüzzaman Said Nursi (R.A) bu hadisi Şerifi izah ederken, 19. Lem'a olan, İktisat Risalesi adlı te'lifinde "Evet, iktisat kat'î bir sebep-i bereket ve medâr-ı

hüsn-ü maişet olduğuna o kadar kat'î deliller var ki, had ve hesâba gelmez.'' der ve İktisadın maddi kayıtların dışında da bereket ve aile ile bireysel geçinmede sühulete vesile olduğunu izhar ederek, iktisadı hayat düsturu edinmemizi tavsiye ederler. Böylece, ülkelerin de kalkınmasına ve az gelişmişlikten kurtulmasına hizmet edeceğini ima eder. (Nursi,1924:252)

3.2 HIRS KAYNAKLI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ: KANAAT

Hırs, bireylerin ekonomik hayatına, dolayısı ile de toplumların ekonomik gelişmelerine bu kadar mâni iken, bunun mukabilinde, hırsı dizginlemek için kullanılacak ana argüman ne olmalıdır? Bu hırs musibetinin ve hastalığının tedavisi ne ile mümkündür, soruları da cevaplanmalıdır. Bu hastalığın tedavisinde, Kanaat ilacını istimal etmeyi tavsiye eden Bediüzzaman Said Nursi (R.A), Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed (S.A.V.)'in;

”الْقَنَاعَةُ

(1) كُنْزٌ لَا يَفْنَى

(1): El-taberani (R.A), El- Mu’cemü’l- Evsat adlı hadis kitabında:

"Kanaat, tükenmez bir hazinedir." (7:84) naklettiği üzere,

“Hadîsinin sırrıyla, kanaat bir define-i hüsn-ü maişet ve rahat-ı hayattır. Hırs ise bir mâden-i hasâret ve sefâlettir.” (Nursi, 1924:175-176) olarak, bu hadis-i şerifi tefsir etmekte ve kanaatin; insani hayat, refah ve rahatında çok mühim bir esas teşkil ettiğini ifade ederler.

Dr. Abdurrahman Kurt'da *“İslami terminolojide “iktisat” her alanda işlevsel bir kavramdır; bireyin ve toplumun iyiliği için takip edilmesi gereken en doğru yolu ifade eder. İktisat'ın uzanımları olan itidal, mutedillik, adalet, metanet, kanaat ve denge gibi kavramların işlerlik kazandığı toplumlar oldukça dinamiktirler. Bu ve vb. kavramların gündelik hayatta pratiğe yansımaları durumunda, bireylerin savrulmasını engelleyici bir işleve sahip olacağı ifade edilebilir.” (Kurt, 2017:245)*

Kurt, bu beyanıyla, Kanaat kavramının ve uygulamasının, toplumun iktisadi ve sosyal ilerlemesinde, ne derece önemli role sahip olduğunu izah eder. Az

gelişmişlikten kurtulmanın reçetesi yazılsa, istimali en mühim ilaçların başında kanaat geleceği dersini verir.

Kanaati, düstur-u hayat edinen toplumların, refah seviyelerinin kısa sürede artacağını istinbat etmek mümkündür.

3.3 YE'S (Ümitsizlik) İÇİN ÇARE: EL-EMEL (ÜMİT)

Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri, ümitsizliğe karşı en müessir ilacın, EL-EMEL yani, ümit olduğunu nazara verdiği, Tarihçe-i Hayat kitabında, Hutbe-i Şamiye kısmında şöyle devam eder:

“Madem bu derece bu hastalık bize bu zulmü etmiş, bizi öldürüyor; biz de o katilimizden kisasımızı alıp öldüreceğiz.

(1) لَا تَقْطُورُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

Kılınıcı ile o ye'sin başını parçalayacağız.

(2) مَا لَا يُدْرِكُ كُلُّهُ لَا يُنْزِلُ كُلُّهُ

Hadisinin hakikati ile belini kıracağız inşaallah. (Nursi, 1911:93)

(1): "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin." (Kur'an-ı Kerim, Zümer Sûresi, 39:53)

(2): Bir şey bütünüyle elde edilmezse, bütünüyle de terk edilmez.

Bu ifadeler ile, eğer bir toplum kalkınmak ve azgelişmişlik musibetinden felah istiyorsa, öncelikle ümit var olmalıdır ve kendisini prangalar ile bağlamış olan ümitsizlik haletinden sıyrılmış olmalıdır.

Ümit var olmanın verdiği pozitif enerji ile kendine çizmiş olduğu hedeflere yürüyebilir ve rakibi olan sair medeni devletlere karşı, istiklaliyetini ve hürriyetini, dolayısıyla değerlerini ve örf-ananelerini muhafaza edebilir. Az Gelişmişlikten kurtulma, sadece iyi politikalar ve stratejiler oluşturmak değildir, toplum için itici gücün ve moral üstünlüğün de tesciliyle de mümkündür. Bu itici güç için en güçlü kaynak olan İman'dan neş'et eden, Ümit olacaktır.

3.4 YALAN HASTALIĞINA MUKABİL: SİDK'IN İHYASI- DOĞRULUK⁴

Kizb, yalan, nasıl bütün menfî ahlakların çıkış noktası ise, bütün hasenelerin menbai olan İman'ın en güzel seciyelerinden olan Sıdk, Dürüstlük yani Doğruluk; kizbin ve yalanın verdiği tüm dehşetli tahribatı tamir etme kabiliyetinde olup; bireyleri ve dahi beldeleri ile ülkelerini mamur edecek, ihya edecek vasıfları haizdir. Bütün terakkiyatın umdesi ve üssü'l esası olan, sıdk, en mühim bir cevher ve kizbin emansız ve amansız menfî tesirlerine karşı tam bir panzehirdir. Dolayısıyla, maddeten ve manen kalkınarak, Az Gelişmişlik illetinden kurtuluş talep eden ülkelerin ve toplumların, en başta toplumlarında ve bireylerin içtima ticari ve ahlaki hayatlarında tesis etmeleri gereken erdem, Sıdktır, doğruluktur, yalan söylememektir. Bediüzzaman Said Nursi (R.A), kizbin ve yalanın verdiği hasarların tedavisinde ve de o birey ve toplumların terakkisi edebilmesi için Sıdk'ın ehemmiyetini, Tarihçe-i Hayat adlı kitabın, Hutbe-i Şamiye adlı eserinde şu ifadeler ile nazara vermektedir:

Bu sırra binâen kizb ve sıdkın ortasında hadsiz bir mesafe var; şark ve garp kadar birbirinden uzak olmak lâzım geliyor. Nar ve nur gibi birbirine girmemek lâzım. Halbuki, gaddar siyaset ve zâlim propaganda birbirine karıştırmış, beşerin kemâlâtını da karıştırmış. Ey bu Cami-i Emevi'deki kardeşlerim ve kırk-elli sene sonra Âlem-i İslâm mescid-i kebirindeki dört yüz milyon ehl-i îmân olan ihvanımız! Necat yalnız sıdkla, doğrulukla olur. "Urvetü'l-vüska" sıdktır. Yani, en muhkem ve onunla bağlanacak zincir doğruluktur. Amma maslahat için kizb ise, zaman onu neshetmiştir'' (Nursi, 1911:98).

Bu kanaatleriyle, insanlığın, saadeti ve selameti için sığınacağı ve kurtuluşa erişeceği en sağlam kalenin ve reçetenin, doğruluk olduğunu; yalana ziyade revaç verilen propaganda-i siyasiyenin de çok muzır ve zararlı neticeleri bulunduğunu bizlere ders vererek, kizb ve kizbin, yalanın bütün nevilerinden kaçmamız gerektiğini ihbar ediyor. Nihayetinde ise, Maslahat için, yani bir çıkar gözetmek için bazen yalan söylenebileceği hükmünün ise artık nesh olduğunu dolayısıyla, yalana hiçbir şekilde açık kapı bırakılmaması gerektiğini

⁴ Yukarıda hûlaseten verilen bilgiler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.

ifade ediyorlar. Bediüzzaman Said Nursi, Tarihçe-i Hayat ve Hutbe-i Şamiye eserlerinde yol ikidir demişlerdir. Ya Sıdk, doğruyu söyleme. Ya da Sükût, yani Susma. Kesinlikle, üçüncü yol olan, yalana tevessüle izin verilmemesi gerektiğın beyan etmektedirler. (Nursi, 1911:94-95)

Nitekim, Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Allah ‘‘ Sen ve tövbe edip* seninle birlikte olanlar, emrolunduğunuz gibi dosdoğru olun. Aşırı gitmeyin. O, yaptığınız her şeyi görmektedir.

بَصِيرٌ تَعْمَلُونَ بِمَا إِنَّهُ تَطْعَوْنَ وَلَا مَعَكُمْ تَابَ وَمَنْ أَمِرْتُ كَمَا فَاسْتَقِيمَ

(Kur'an-ı Kerim; Hud suresi, 11/112) ayetiyle, bizlere doğruluğu emreder.

3.5 MUHABBETE MUHABBET

Bediüzzaman Said Nursi (R.A); Şahısların ve dolayısıyla, bu şahıslardan teşekkül etmiş toplumların, maddeten ve hatta manen terakki ve inkişaflarına, özellikle de iktisadi olarak ilerlemelerine en büyük engel teşkil edip, toplumdaki kutuplaşmaları ve ihtilafları ziyadeleştiren, adavet yani kin olgusunun zararlarından sakınılması için, Muhabbete muhabbeti tavsiye etmektedir. Yani, öncelikle, nefret ve kindeki menhus ve geçici hazın vermiş olduğı ve vereceğı tüm menfi etkilerden mahfuz kalmak için, muhabbetimizin yönünü kin yerine muhabbet, yani sevginin kendisini sevmeye tevcih etmemizi, Bediüzzaman Said Nursi (R.A) Hutbe-i Şamiye 'de şu şekilde ifade eder:

Muhabbete en lâıyk şey muhabbettir ve husûmete en lâıyk sıfat husûmettir. Yani hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeı temin eden ve saadete sevk eden muhabbet ve sevmek sıfatı, en ziyade sevmeye ve muhabbete lâıyktır. Ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeı zîr ü zeber eden düşmanlık ve adavet, her şeyden ziyade nefrete ve adavete ve ondan çekilmeye müstehak ve çirkin ve muzır bir sıfattır. (Nursi, 1911:94-95)

Adavetin, yani kinin, tüm içtimai, sosyal rabıtaları ve birikimleri mahvettiğinden, ondan kaçınılması gerektiğine, fakat bundaki muvaffakiyetin de ancak, muhabbetin ne derece mühim olduğunun idraki ile muhabbet etmeyi gerçekten sevmenin, toplumun refah ve huzuruna vesile olabilecek parametrelerin başında gelen iktisadi olarakta ilerlemeyi kendiyle birlikte netice

vereceğini bildirmektedir. Elbette, suni olmayan, sürdürülebilir bir iktisadi refah, ancak toplumu oluşturan fertlerin yekdiğerine karşı güven ve samimi muhabbeti ile mümkündür. Bu güvenin tesisi ve devamı da samimiyyetin idamesi de ancak muhabbetin adavete; yani sevginin, kin ve nefrete galebesiyle mümkündür.

Burada, göz ardı edilmemesi gereken diğér bir nokta ise; herkesçe malum bu hissiyatların, toplumların refah, inkişaf ve maddi-iktisadi ilerlemesiyle alakalandırılmalarına, daha önceki ekonomistlerin ve ekonomik politika geliştircilerin pek itibar etmeyip, az gelişmişliğı sadece, maddi olgularda ve tedbirleri de bu maddi olgular ile almaya çalışmalarının verdiği noksanıyet, Bediüzzaman Said Nursi'nin (R.A), insanın yaratılış kodlarını nazara alarak sorun tespit ve tedavisinde ortaya koyduğı yöntem ve bulguların, gerekirse devletler politika ve stratejilerinde ve dahi kalkınma programlarında, sadece sosyolojik değil, ekonomik bir yapıtaş olarak değerlendirmek ve onlardan istifade etmek icap eder. Özellikle az gelişmiş ekonomilerin, rakipleri olan ve medeni sayılan sair ümemlerle, muasırlarına karşı kısa sürede aynı seviyeye gelmeleri için, yapmaları gereken, köklü reformist hareketlerin başına, bu yaklaşımlardan hakkıyla istifade edilmiş ve ona göre hazırlanmış politikalar ve uygulamaları, toplumun tüm katman ve bireylerine ulaşacak şekilde tatbikiyle mümkün olacak ve istenilen neticelere vasıl olmak noktasında, muvaffakiyyetin mühim bir sebebi olacaktır.

Az gelişmişlik statüsünden, kurtulmak ile bireylerde toplumlarda muhabbetin tesisi arasındaki bu ince bağlam elbette herkese görülmeyebilir. Fakat, bunun verdiği pozitif neticelerin en mühim bir isbatı asr-ı saadette İslam Peygamberimiz Hazreti Muhammed S.A.V.'in tesis etmiş olduğı, zahiren tek başına ve küçük bir kuvvet ile yola çıktığı, fakat 23 senelik süreçteki muhabbet ile yoğrularak teşekkülüne vesile olduğı toplumun, bugün dünyada ki en mühim kuvvet sahibi olacak ümmeti netice vermesidir.

3.6 İSTİBDATIN TAHAKKÜMÜNE KARŞI: MEŞVERET VE ŞURA ⁵

Toplumlardaki maddi inkişafın, yani iktisadi olarak az gelişmişliği ortadan kaldırmaya vesile olup, o bireylerin teşekkül ettirdiği toplumlarını kalkındıracak, en müessir silahların başında, o toplumları oluşturan fertlerin veya onların mümessillerinin, bir araya gelerek, telahuk-u efkar denilen, yani fikirlerin karşılaştırılıp, müzakere ve münazara yoluyla, görüş alış-verişinde bulunularak, saptanan ortak hedef ve gayelere vasıl olmakta takip edilecek metotların ve istimal edilecek vasıtaların konuşulup, kararlaştırılması Meşveret veya Şura olarak tesmiye edilir. Bu tarz birlikliklerin muvaffakiyetle icrası ve neticelerinin tatbiki, gelişmiş veya azgelişmiş bütün toplumların maddi-manevi, iktisadi, içitmai, siyasi terakkisinde; sair bütün çarkları harekete geçirecek ve tevakkuflarına, yani duraksamalarına engel olacak en mühim içtimadır. Bu Şura'nın, ne denli ehemmiyetli olduğunu asrın müceddidi olarak kabul gören, Bediüzzaman Said Nursi (R.A), Tarihçe-i Hayat adlı eserinde şu şekilde açıklamaktadır:

Müslümanların hayat-ı içtimaiye-i İslimiye'deki saadetlerinin anahtarı, meşveret-i şer 'iyedir. *وَأْمُرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ* âyet-i kerîmesi, şûrayı esas olarak emrediyor. Evet, nasıl ki nev-i beşerdeki “telahuk-u efkâr” unvanı altında asırlar ve zamanların tarih vasıtasıyla birbiriyle meşvereti, bütün beşeriyetin terakkiyatı ve fûnununun esası olduğu gibi en büyük kıta olan Asya'nın en geri kalmasının bir sebebi, o şûra-yı hakikiyeyi yapmamasıdır. (Nursi, 1911:95)

Elbette, şura ve meşveret olgusunun nakıs olduğu bir toplumda; toplumu oluşturan fertlerin ihtiyaç ve taleplerini hakkıyla anlayacak ve onların mizacına muvafık cereyan verecek bir idarenin olması mümkün olmayacağı için, en ufak bir dış müdahale veya iç ihtilafın vereceği zarar, az gelişmişlik statüsünde devam ve terakkiyata mâni olacak her türlü sermaye ve birikimin israfını netice verecektir. Bundan sadece, onların az gelişmiş kalmasıyla, onların her türlü kaynağından istifade eden emperyalist güçler istifade edecektir ve bu fertlerin zafiyetinden istifade eden, sadece kendi konum ve menfaatlerini gözetten art

⁵ Yukarıda hûlaseten verilen bilgiler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.

niyetli yöneticileri müstefit olacaktır. Dolayısıyla, özellikle iktisadi olarak az gelişmişlikten kurtulmak isteyen fertler ve onların toplumları, istişareyi mutad kılmalı, çıkan sonuçların tatbiki için, kendi hissiyat ve efkarını bir tarafa bırakıp, ortak neticenin tahakkuku için mücadele ve gayret etmelidir. Elbette, her istişareye dahil olan, kendi kanaat ve fikrini ifade edip, kabulü için gerekli izahatta bulunabilecektir. Fakat, şura neticesinde çıkan ortak karar, artık kendi eski kanaat ve fikirlerinin yerini almalıdır ki, o toplumun terakki ve kalkınmasında, daha da önemlisi, bunun sürdürülebilir olmasında kendi üzerine düşen vazifeyi ifa edebilmiş, mümessiliyetin vermiş olduğu mesuliyetten hakkıyla kurtulabilmiş olsun.

3.7 TEAVÜN VE HAMİYET: BAŞKALARININ SAADETİNDE KENDİ SAADETİNİN OLDUĞUNUN İDRAKİ ⁶

İnsan, fitratı ve cibilliyeti hasebiyle, öncelikle kendini sever. Dolayısıyla, hep kendi menfaat ve çıkarları eksenli bir hayat tarzı sahibi olmak, nefse, özellikle her kötülüğü emreden, nefs-i emarenin bir özelliğidir. Fakat, içinde yaşadığımız toplumun ve dahi yer kürenin sair misafirlerinin de özellikle insan nevi, bu refah ve huzura sahip olma hakkı vardır. Eğer, nefsin arzu ettiği, sadece kendi refahını düşünüp öyle hareket eden fertler bir toplumda ziyadeleşirse, o toplumda tedenni başlar. Yani eğer gelişmiş içtimai ve ekonomik altyapısı varsa da gerilemeye ve zayıflamaya, az gelişmiş bir ekonomiye sahip ise, daha da gerilemeye ve potansiyelini de eritmeye mahkûm olur. Dolayısıyla, insanların huzur ve hakiki, vicdani refah ve rahatlarının; beraber yaşadığı sair insanların da huzur ve refahında bulunduğunu kabul etmesi gerekir ki; bu şekilde bilinçli ve bunu özümsemiş insanların daha ziyade olduğu ve bunların sayılarının arttığı toplumların, gittikçe iktisadi, ahlaki, içtimai, teknolojik ve politik ilerleme kaydettiği, maddi refah ve huzurlarının arttığı gözlemlenecektir. Kabul edilmesi gereken olgu ise ‘‘Sair insanların huzur ve saadetinde, insanın kendi saadeti ve huzuru da vardır.’’ Bunu idrak eden ve kabul ederek benimseyen bireyler ve toplumlar, sair insanların ve toplumların zararlarını ve huzursuzluklarını

⁶ Yukarıda hûlaseten verilen bilgiler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.

istemez ve bunu netice verecek fiil ve davranışlardan teberri ederek, vicdani bir huzura malik olur.

3.8 İSAR HASLETİNİN KAZANILMASI VE TOPLUMDA BU HASLETİN TESİSİ ⁷

İsar, hasleti, insanın kendi ihtiyacı var iken bile, daha da ihtiyaç sahibi olan diğerini kendi nefesine tercih etmek anlamına gelen gayet ulvi bir haslettir. Bu hasletin umumileşmesiyle, o toplum az gelişmiş bir ekonomiye sahip bile olsa, zamanla; terakki edecektir. Hatta, bencil ve diğer insanları ve toplumları klasik veya modern sömürü araçlarıyla sömürerek, ilerlediğini ve geliştiğini düşünen diğer toplumları da her noktada, özellikle de iktisadi olarak fersah fersah geçebilecektir. Çünkü bu yüksek erdeme sahip olmak, bu isar hasletini adet haline getirerek yaşayabilen insanlar; daha önce değinilen ve az gelişmişliğin temel ve en dar dairedeki, insanların meyil, kabiliyet ve bakış perspektiflerinin neticeleri olan o bed sebeplerin oluşmasını engelleyecektir. Bencil olmayacak, israf etmeyecek, kin gütmeyecek, cahil kalmayacak, yalan söylemeyecek, yersiz hırs göstermeyecek, kendi refah ve ilerlemesini, terakkisini; başkalarının sahip olduğu refah ve saadetine göz dikmeyecek; tüm himmet ve enerjisini sadece kendi nefis ve şahsına hasretmeyecek, ümitsizlik göstererek, kendisine vehb edilen kabiliyet ve birikimlerin ademine sebebiyet verecek harekattan beri duracak, menfaati uğruna ihtilaf çıkarmayacak, emsaline üstün gelme arzusunun neticesi olarak her türlü gayrı meşru tarıktan kaçınacak ve refahının ziyadeleşmesi için haram olan faiz gibi aletlere erişmeyerek, başkasının sa'yini gasp etmeyecektir.

Dolayısıyla, az gelişmişlikten kurtulmak için bireylerde ve toplumda bu işar hasletinin yerleştirilmesi için gerekli tüm tedbirlerin alınıp, tatbik edilmesi gerekmektedir.

3.9 CEHALET, ZARURET VE İHTİLAFA MARAZLARINA KARŞI: İLİM, MARİFET, SANAT VE İTTİFAK (VİFAK) EHEMMİYETİ, İSLAM

⁷ Yukarıda hülaseten verilen bilgiler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.

ALEMİNDE DE İTTİHAD-I İSLAM'I TAHAKKUK ETTİRME ULVİ GAYESİ⁸

Başta iktisadi olarak az gelişmişliği ve her sahadaki geri kalmışlığın ortadan kaldırılması ancak cehaletin bütün nevileri ve türleriyle izale edilmesiyle mümkün olacağı bedihidir. Cehaletten kurtulmanın en mühim ve müessir ilacı ve tedavisi olan ilme hakk ettiği hürmeti göstererek onu toplumu oluşturan tüm fertlerde inkişafını tesis etmekle mümkündür. Bu ilmin, başta tüm ilimlerin şahı ve padişahı olan 'Marifetullah (Allah'ı tanıma ve bilme) İlmi'nin' öncelikle toplumun tüm tabakalarında tedrisini mümkün kılmak, dini ve medeni ilimlerin tedrisini ve erişilebilirliğini teshil etmekle bunda muvaffakiyet sağlanabilecektir. Yeterli ve gerekli ilim olmadan toplumu oluşturan fertler sahip oldukları sermaye, kaynak, kabiliyet ve diğer nimetlerin az gelişmişlikten kurtulmalarına vesile olacak şekilde istimal edilecek saha ve metotları bilemez ve tatbik edemez. Dolayısıyla, kendi terakkilerine vesile olacak bu nimetlerden hakkıyla istifade edemeyeceklerdir. Ayrıca, bu kaynaklarda gözü olan sair rakip olan gelişmiş veya gelişmekte olan toplumların onlara ait kaynaklarını gasp etmek ve sömürmek üzere kurdukları plan ve programlarına karşı koyamayacak ve onları mukabil strateji geliştiremeyeceklerinden iktisadi olarak daha da az gelişmiş olarak kalıp, sermaye ve potansiyellerini kullanamamakla beraber heba etmiş olacaklardır.

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed S.A. V'de; ilmin ehemmiyeti noktasında, buyurmuşlardır ki: *'Kim ki ilimden (yâni ilm-i imânî ve tahkikîden) bir bâb, bir mes'ele taâllüm ederse, onunla amel etsin etmesin, bir rek'ât nafîle namazdan efdaldır. Eğer öğrenmekle beraber amel de ederse, yâhut onu başkasına da öğretirse, o zaman tâ kıyâmete kadar, onun o büyük sevabı ve onunla amel edenin sevabı onun olacaktır.'*

İktisadi olarak az gelişmiş toplumların, iktisaden inkişafı önündeki en büyük zorluk ve engel olan, zaruret derecesinde fakirliğe karşı; marifet, sanat ve zanaat olarak, bireylerin ve toplumlarının harekete geçmesi ve bu noktadan bir

⁸ Yukarıda hûlaseten verilen bilgiler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.

anca ilerlemesi gerekmektedir. Her bireyin, kendi ihtiyacını karşılayabilecek bir işle meşguliyet tevecihinin planlanmasında, ortak toplum aklı ile hareket edilerek, şahsi kabiliyet ve birikimlerin de nazara alınarak, toplum menfaati ve önceliği nazara alınmalıdır. Bu belirlenen sahalarda, insan gücü yetiştirilerek, bir ülkenin ihtiyacı olan sanatsal meslekler de terviç edilmelidir.

Aksi halde, sadece kendi ihtiyacı nazarından, geçimini düşünen bireyler; toplum menfaatini nazara almadan, plansız ve programsız olarak, harekete geçerse, o toplumun muasırlarına yetişmesi ve onlarla rekabet etmesi mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, fakirlikle mücadele ortak bir aklın ve stratejinin devreye alınmasıyla, muvaffakiyetle neticelenebilir.

Toplumların, birikim, sermaye ve insan gücü noktasındaki en büyük düşmanlardan biri olan ihtilafa karşı, birliktelik her zaman en mühim ve müessir silahtır. Dolayısıyla, bireyleri ve toplumu ihtilafa sevk edebilecek konular üzerinde, o toplumun entelektüellerinin iyi düşünerek, ihtilaftan kaçınıp, ittifakı arttıracak, ortak hedeflere beraber yürünmesine vesile olunacak, plan, program, faaliyet ve politikalar ile stratejiler geliştirmelerine olanak sağlamalıdır.

Eğitim-Öğretim sisteminin bütün katmanlarında, ittifak ve birlikteliğin ehemmiyeti işlenmeli, ihtilafların da ne derece zararlı olduğunun telkini yapılmalıdır. Bireylerin, toplum menfaati gibi, mühim meselelerde, kendi şahsi ihtiras ve hedeflerinden, toplum için geri adım atabilmelerinin büyük bir erdem olacağı dersinin her daim tekrarı gerekmektedir. Toplumlar, ancak bireylerinde oluşacak, ittifak arzusu ve beraber hareket etme şuurunun müsbet neticelerine inanmakla, az gelişmişlik statüsünden kurtulabileceklerini ve sair muasır medeniyetler ile rekabet edebileceklerinin bilincinde olmalıdırlar.

İhtilaf noktasında, en büyük imtihan ve belki de ilk insanlık tarihinde ilk kan dökülmesinde ve İslami İnanç Sistemimizde, il isyan eden İblis'e bu hataları yaptıran İRKÇILIK ve kendisinin ırkından dolayı üstün görme hastalığı olup; bunun tedavisinin, ihtilaf problemlerini büyük ölçüde azaltacağı gerçeğinin iyi benimsenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, ırkçılık ile yapılacak mücadeleden taviz verilmemesi, İktisadi olarak İnkişafın süratli ve sürekli olmasını netice verecektir. Bu ırkçılık hastalığının menfi tesirlerini kırıp, yerine ise ittifak ve

birlikteliğin oluşturduğu fazilet ve güzel neticelerin sürekli propagandası yapılmalı, ittihat ve birliktelik olgusu nakış nakış tüm toplum katman ve bireylerine işlenmelidir. Özellikle, İktisadi olarak geride kalmış, az gelişmiş statüsünde durdurulan Müslüman Topluluklara, İttihad-ı İslam ülküsü ve gayesi en mümtaz, sübjektif ve erişilebilir, kısa sürede; iktisadi, içtimai ve ahi sosyal sorunların çözümü bu ittifak ülküsü ile yakalanabilir. Cemahir-i Müttefika-i İslamiye namında İslami Cumhuriyetler Birliği, bireylere ve toplumlara erişilmesi ve uğrunda mesai harcanması gereken, mazideki çalkantılara ve sermaye ile kapasitelerini kullanamayarak uzak kalınan dünyevi huzur ve refah statüsüne erişmek ile birlikte, dini ve uhrevi vecibelerini rahatlıkla yerine getirmeye vesile olacak her türlü, hürriyet ve serbestiyet ile terakkiler için olmazsa olmaz olan Güven ve Emniyet hasletlerinin yerleşmesine imkan sağlayacak, bu ülkünün, hedefin ulaşılması gerekli çok ehemmiyetli maksat olduğu nazarlarda ve zihinlerde yerleştirilmelidir.

3.10 SA'YIN (HELAL ÇALIŞMA) TEŞVİKİ ⁹

Birey ve toplumları, iktisadi olarak, az gelişmişlik düzeyinde bırakan bir diğer noktada, bireylerin nefsi arzu veya hevesatlarına tabi olmalarının da bir neticesi olan, ümitsizliğin de verdiği sonuçlardan da olan tembellik ve hantallık olup; buna mukabil, ortak hedeflerin başarılmasında, Sa'y ve çalışmanın ehemmiyetinin nazara verilmesidir. Bu noktada ki en mühim kırılma noktası ise, bireylerin kendilerine iktifa edecek kadar çalışmalarının, özellikle az gelişmiş ülkeler için, yeterli olmayacağını, eğer rakiplerine yetişilmesi isteniyorsa, toplumsal gayelerin de tahakkuku olan, hela çalışmanın terğib edilerek, düsturu umumi suretinde toplumdaki fertlere nakşedilmesi gerekmektedir. Çalışmanın, manevi mesuliyetler yerine getirildikten sonra, ibadet olduğu, "Çalışan Allah'ın sevgilisidir" hadisinin de hatırlatılması, özellikle Müslüman toplumların, tekrar ayağa kalkması noktasında revaç verilmesi gereken çok ehemmiyetli mevzuların başında gelmektedir.

⁹ Yukarıda hülaseten verilen bilgiler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.

3.11 FAİZİN BÜTÜN NEVLERİYLE YASAKLANMASI VE ZEKÂTIN BİR DÜSTURU UMUMİ SURETİNDE TATBİKİ ¹⁰

Gerçek manada, bireylerde ve toplumlardaki çoğu su-i ahlakın sebebi olan faiz ve tüm nevilerine karşı mücadele, bunun yerine çalışmanın ve zekâtın ikamesi; uzun vadede, toplumların ve nesillerinin iktisadi ve ahlaki gelişimlerinin çok mühim sebebi olacaktır. Zekât vasıtasıyla, zengin, hem yerinde durmayıp, daha ziyade çalışmaya ve sermayesini muhafaza etmeye, hem de infak ederek, daha çok sevap kazanmaya vesile olabilecektir. Fakirler de özellikle zaruretinin temin noktasında, izzetini kırmayarak, ye'se düşmemiş olacaklar. Bunlar da toplumda istenmeyen su-i ahlakların tereşşuhuna set çekip, o toplumu, kısa zamanda, güzel seciyeli, çalışkan ve yekdiğerine hürmet ve muhabbet ile bağlı, zenginlerden fakirlere şefkat ve merhametin; fakirlerden de zenginlere hürmet ve muhabbetin olduğu bir toplum olacaklarından, az gelişmişlik hastalığından da şifa bulacakları bir realitedir.

Dolayısıyla, çalışmadan, sadece sermayesi ile başkasının sa'yini gasp eden bir toplum ve fertlerini netice veren, dolayısıyla aralarda ki ihtilaf, husumet ve kini arttıran faiz ve nevilerinin menfi zararları, tüm toplum fertlerine her zaman telkin edilmeli, insanları bundan uzak duracak şekilde bilgilendirmeli.

Zekâtın da müsbet neticelerinin tüm fertlere sürekli tebliği, zekât neticesinde toplumda oluşan huzur ve güven ile refah ortamının ehemmiyeti, bu toplum idarecileri ve entelektüelleri tarafından her daim tebliğ edilmelidir.

Faizin yasak, zekâtın da umumi ve gönüllü olarak icra edildiği bir toplum, çok kısa bir sürede, öncelikle çok güzel ahlaklı bireylerin yetiştiği ve bu vesile ile de iktisadi olarak azgelişmişlikten kurtulan ve sürekli terakki eden toplumların teşekkül edeceği kaçınılmaz bir gerçektir.

Ne yazık ki, çok bedihi olmasına karşı, kendi menfaatleri zarar gören idareciler dolayısıyla, bu zararlar göz ardı edilip, toplum ve fertlerinin iktisadi olarak

¹⁰ Yukarıda hülaseten verilen bilgiler, Risale-i Nur Külliyyat'ının muhtelif kısımlarından, mevzuya muvafık bir surette; derlenerek, harmanlanmıştır ve buraya yazılmıştır.

azgelişmiş kalmalarına ve refah düzeylerinin düşük tutulmasına göz yummaktadırlar.

Bu gerçeklerin önce, tebliğ edicilerin nefislerinde tatbiki ile toplumlarda yer tutabileceğ i ve sürdürülebilir, ekonomik kalkınmayı ve gelişmeyi getireceğ i muhakkaktır.

4. SONUÇ

İktisadi olarak az gelişmişlik statüsünden kurtulmanın sadece modern iktisadi bakış açılarıyla mümkün olmayacağı, öncelikle yaratılanın fitratını en iyi bilen, yani Yaratıcı olan Allah 'u Teala ve Tekaddes Hazretleri'nin; kâinatta, Sünnetullah (Adetullah) tabir edilen evamir-i tekviniyesine, yani bu kâinat aleminde cari olan kanun ve kurallarına imtisal edilmesi ve vahye kulak verilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmayı öznel kılan ve dikkat edilmesi gereken önemli diğer bir nokta ise: İktisadi Az Gelişmişlik Sorununu irdelerken, istifade ile tahlil etmeye çalıştığımız, Risale-i Nur Tefsir 'inde kullanıldığı gibi, özellikle iktisadi az gelişmişliğin nedenlerini, hep dış dünya ve ülkeler arası, neden ve sebeplerde aramadan önce; insanın ve insanlığın en temel hasiyetleri ve dünya ile ahiret saadetlerini temin etmekte, re'sül malları yani asıl sermayeleri olan olan meyil, istidat, kabiliyet, duygu, meleke, latife ve olaylara bakış açıları; ile bu dünya imtihanında, bu asıl sermayelerini inkişaf etmek vazifesiyle gönderilmiş olan bireylerin; beklenen tüm sahalarda ki inkişafı ve gelişimleri sağlamakta muvaffak olabilmeleri için; Yüce Yaratıcı'nın, yani ALLAH 'u Teala ve Tekaddes Hayret'lerinin emir ve yasaklarını araştırmak, irdelemek ve gerekli çözümleri bulmak ile bu çözüm yollarını elde etmekte; Semavi Kaynaklı olan Kur'an-ı Kerim ve O'nu izah eden, başta Hadis-i Şerifler ve sair tefsirlerden, özellikle de akıl ve kalbin imtizacıyla, hak-hakikat ve hikmet esaslı olan bu kaynaklardan, iktibas ve istifade ile istifaza etmek ve hasıl olan çıkarımları hikmete muvafık bir surette, bireylerin ve toplumların tüm hayat safahatına tatbik etmek ve bunda müdavim ve müstakim olmak gerekmektedir.

En temelde alınan tedbir ve yaptırımların, kısa zamanda, sair geniş dairelerde de bariz bir şekilde müsbet neticeler husule getirerek tezahür edeceği muhakkaktır.

Yukarıda ki beklenen müsbet neticeler ile beraber, unutmamak gerekir ki; her bir meyil, his, hissiyat, kuvve, istidat, kabiliyet, meleke, olgu ve olaylara bakış perspektifinin, tüm insanlarda aynı sonucu vermesinin mümkün olmayışı; dolayısıyla, bunlardan birinin noksanlığı veya eksikliği, her birey ve toplumu aynı oranda etkilemediği için, elbette her toplum üzerinde aynı etkiyi göstermesi muhtelif zaman gerektirecektir. Bu nedenler ve çözümlerden, bu kıymetli eserlerin ve müellifinin dürbünüyle, Kur'an-ı Kerim'den istinbat edilen

hakikatlerden, bizim fehminizce iktibas ettiklerimizden bazılarını h lasaten, aŗađı dercedecek olursak:

Evvelen, İsraf' ın; İktisadi Az Geliŗmiŗliđi netice verdiği elbette herkesin malumudur. Fakat, bizim israfı sadece gıda israfı olarak algılamamız, o'nun vermiŗ olduğu zararı görmemize mâni olacaktır. Dolayısıyla, bizim israf derken tüm nevileri ile birlikte d ŗ nmemize; buna kabiliyet, istidat, latife, zaman israfı tanımlarıyla beraber d ŗ n p, tedbirlerimizi de buna göre almamız icap etmektedir.

Saniyen, yani ikincil olarak; İsraf'ta olduğu gibi, Hırs illetinin de, özellikle iktisadi inkiŗafların önünde ne denli büyük engel teŗkil ettiğini, hırs sebebiyle baŗta bireyler arasında, devamında ve ilerisinde ise toplumlarda ne denli; büyük sosyal kırılmalara sebebiyet verdiği bunların da neticesinde, iktisadi inkiŗafı ne denli menfi etkilediğini nazarımıza veren, Risale-i Nur Tefsiri, bu hırs yanlıŗ mecrada istimal edilen (Hırs hasletinin insanlara asıl verilme gayesinin, insanların ebedi olan hayatlarına yatırım ve oraya taalluk eden mesuliyetlerin, vazifelerin ifasında istikamet üzere, istikrar ile devam edebilmeleri için sarfı ve istimali için verilmiŗ, gayet kuvvetli bir silah) HIRS d ŗmanının iyice tanınmasının akabinde, o'na karŗı alınacak tedbirleri 'Kanaat'' zırhı ekseninde istifademize sunarak, bu olgunun dem ve damarlarımıza yerleŗecek Şekilde vaz' edilmesiyle; sürdürülebilir iktisadi geliŗmelerin m mk niyetine isbat etmektedir.

Akabinde ise, umudunu ve ümidini kaybeden; baŗta bireyler ve onların i timayla husule gelmiŗ olan toplumların, sair inkiŗaf etmiŗ rakiplerine, yani özellikle diğer geliŗmiŗ ve geliŗmekte olan topluluklara karŗı; mevcut iktisadi az geliŗmiŗliklerinden sıyrılmalarının çok daha zor olduğu gibi, sair sunulan ve tatbik edilecek reçetelerin müsbet tesirlerinin, etki etmesine engel teŗkil edeceğini bize izah eden bu tefsir perspektifi; ümitsizlikten kurtuluŗ noktasında, bizi EMEL'e yani  mit var olmaya ve olaylara OLURLU bakmaya; 'Her Şeyin Güzel Cihetini Görmeye' teŗvik eder. Bunun oluŗturacađı pozitif havadan kazanılan ivme ile inkiŗafı netice verecek giriŗimlerin, yatırımların ve özgüvenin ibtidasını sağlayacak, itici bir kuvvet oluŗturacaktır.

Ümitli olmaya başlayan ve hayatında umut filizleri yeşeren bireylerin ve toplumlarının, önüne çıkacak olan ve yenmeleri gereken iktisadi ve içtimai terakkilerinde ki sonraki düşmanları ise; İktisadi Az Gelişmişliğin, en temel nedenlerinden olan, bireyler muvacehesinde ve toplumlar nezdinde, ticaretin de, sair iktisadi ve siyasi, hatta sosyal hayatın sıhhatinin sigortası olan Güven ve Emniyetin sarsılmasının en temel nedeni olan; iktisadi, içtimai ve siyasi hayatta en muzır hasletlerin başında gelen yalanın, diğer bir tabir ile kizbin olduğu ve ziyade revaç görmesi ile umumi bir belva, yani bela-illet halini alması; bireyler ve toplumlar nezdinde büyük çözülme ve yozlaşmaları, akabinde de yıkımları getirdiği pek zahir, bilinen fakat her ne hikmet ise bahsinin ve zararlarının anlatılarak kendisinden uzak durulması gerektiği hususunun çok nazara verilmediği, verilse bile pek çok nadir anlatıldığı, sakındırılmadığı ve terğibinden kaçınılmayan bu haletin, yalan söyleme hastalığının, tüm insanlık için, her zaman olduğu gibi, bu zamanda daha ziyade yıkıcı etkileri olduğu ve sair yıkıcı neticeleri ortaya çıkardığı, tetiklediği realitesinin kabul edilmesi gerektiğine çok büyük ehemmiyet veren Müellif, bunu Kur'an-ı Kerim ayetleriyle ve sair sahih Hadis-i Şerif'ler ile ispat etmektedir. Bu büyük ve yakıcı etkileri olan ahlak bozukluğunun yerine SIDK yani Doğruluk, Doğru Söyleme olgusunun ve olgunluğunun ikame edilmesi gerektiğinin zaruret oluşunu, hakiki ve sürdürülebilir iktisadi inkişafın bunun üzerine müesses olması devasının istimalinin zaruret olduğu ispat edilmektedir.

Yalana karşı, SIDK 'ın tüm beşerin tüm ömür merhalelerinde daimi ve vazgeçilmez olarak şırınga edilmesinin ertesinde; Nefislere menhus bir lezzet veren; kendisi de gadabi kuvvelerin en belirgin hissiyatlarından olan ADAVET ve bu ADAVETE MUHABBET zafiyetinin, bireylere ve toplumlara, hatta onların tüm birikim ve sermayelerine fevkalade muzır olan, tüm ihtilaflarda payesi olan, bu ihtilafların neticeleri olan ayrılık, yıkım ve zararların en zahiri müsebbibi olan bu hissiyatın çok iyi tanınarak, kontrol edilmesi gerektiği, kendisinden vazgeçilmesi ve adavetin, yani kin gütmenin kendisine kin güdülmesi gerektiğini enzara haykıran bu eserler, eğer daimi olarak iktisadi olarakta az gelişmişlikten felah istiyorsak, adavete adavet edip, muhabbeti yani

sevmeyi müesses nizamın değişmez bir rüknü haline, bireylerde ve toplumlarda getirmeliyiz, der.

Adavet ve muhabbet hasletlerinin, muhakemeli olarak vaz' edilip, mecralarına muvafık surette istimalinin ardından, modelimizin ve kuramımızın, belirlenen hedef neticelere vasıl olması için; her türlü terakkiyatın, özellikle de iktisadi ve sosyal terakkilerin en muzır aduvü olan ve her nevi ile her türlü inkişafa karşı çok menfi tesirleri bulunan İSTİBDAT gelmektedir. Yani, baskı ile zulüm ile hegemonyanın, statükonun ve vesayetin, kendisi dışındaki bütün müsbet olgu ve fikir ve ideolojinin hakkı hayat bulamadığı zorbalığın ve verdiği zararlı etkilerin bilinip, herkesçe tanınması ve algılanması teşhisi, bu az gelişmişlik illetine duçar olmuş veya bu illetten şifa bulma talebinde olanların nazarlarına arz edilmektedir. Bu istibdata karşı ise, tüm hürriyetlerin en mühim göstergesi ve devamlılığını netice veren rüknü olan Meşveret ve Şura, esasat ve evamirinin tatbikinin ve düstur-u umumi olarak yerleştirilmesinin zaruretinin ve başta iktisadi az gelişmişlik illetine, akabinde ise sair muzır illetlere karşı ne derece mühim bir panzehir ve deva olacağının izah ve ispatı gelmektedir.

Meşveret ve Şûra'nın; istibadat rezaletine karşı edviye-i esasiye olarak ilka edilmesinin devamında; her türlü nefsanî mazarratın re'si olan, himmet ve hamiyetin sadece şahsın, bireyin ihtiras ve arzu ile hedeflerine erişime hasretme bencilliği ve esareti gelmektedir, iktisadi az gelişmişliğin sebeplerinin teşhis edildiği, bu tezde. Elbette, bir toplumun bireyleri, beraber olarak, içinde yaşadıkları toplumun ihtiyaç ve taleplerini nazara almadan, sadece kendi his, heva ve heveslerinin neticesi olan kendi koymuş oldukları gayata erişmeye çalışırken, hamiyet ve himmetlerini sadece bu şahsi hedefe inhisar etmeleri, bu bireyler için kısa zamanlı muvaffakiyetler ve mutluluklar getirse de, netice olarak, içinde yaşadıkları toplumun zaruri ihtiyaçları ve her türlü noktadan gerekli olan inkişafa eğilmedikleri ve buna gayret etmedikleri için, toplum olarak başta iktisadi ve sonrasından sair ehemmiyetli noktalardan az gelişecekleri için, aduvlarının iştihasını açıp, saldırılarına kapı bırakarak, mahsulatlarını ve sermayelerini, bireylerin ulaştığı geçici hedefleri de yerle bir ederek, az gelişmişlik statüsünde, bu halkları ve toplumlarını müdavim kılacaktır. Bu bencil hissiyat yerine, himmet ve hamiyetin; hakiki saadetin ve

huzurun, terakki ve müsbet inkişafın ve kendi huzurunun ve sürekli muvaffakiyetinin, sairlerin de huzurlarında ve terakkilerinde bulunduğu hakikatini idrak ederek, tüm hissiyatıyla, bu gerçeği massetmesiyledir.

Elbette, bireylerin, sair insanların huzurunda kendi huzuru olduğu olgusuna erişebilmeleri için, Meylüt-teveffuk tabir edilen, emsaline ve rakibine üstün gelme hissiyatını umumi olarak terk etmektedir. Bunun yerine, İSAR hasletinin ikamesi gerekmektedir ki. Bu da kendisi muhtaç olduğu halde sair daha ziyade ihtiyaç sahibi olan birini kendi nefesine tercih etmesi ile mümkündür. Çok Ali olan bu hissiyat büyük bir dinamo için, bireylerin ve toplumların, başta iktisadi olarak, ihtiyaç hissettikleri tüm maddi-manevi inkişafların husule gelmesi için harekete geçmesi gereken diğer bütün çarkları da harekete geçirecek büyük bir dinamo olarak düşünülebilir. Elbette, burada hatırlanması gereken nokta ve nükte ise; İktisadi az gelişmişliğin sebeplerinin ve sonuçlarının bu gibi olgu, kabiliyet, his ve hissiyat gibi kavram ve temellerde aranmamış ve bunlar üzerinde ilişki kurularak, buralarda gelen olumlu veya olumsuz değişimleri; müsbet ve menfi neticeleri üzerine nerdeyse hiç değinilmemiş olunması ve özellikle de akademik camia tarafından, nazarlara arz edilememiş olmasıdır.

Yukarıda zikredilen sebeplere ek olarak, az gelişmişliği daimî kılan esbaplardan olan; Cehalet, Zaruret ve İhtilaf ‘ın vermiş olduğu vahim neticeleri es geçmek, onlara değinmemek, elbette bu yaklaşım ve kuram ‘ı nakıs bırakacaktır.

Bireyin ve toplumların sahip oldukları, birikim, varlık, kabiliyet ve ihtiyaçlarını idrak ederek, bu ihtiyaçları temin etmekte kullanılacak, vasıta, plan, program ve stratejilerin neler olduğuna intikalin önünde şüphesiz en büyük engel ve mefhum, Cehalettir. Cehalet tüm nevileriyle muzırdır, işgalcidir ve yıkıcıdır. Dolayısıyla cehaletin tüm nevilerini, ilime ve bilime teşvik ile ortadan kaldırmaya çalışmak az gelişmişliğe vurulacak en büyük darbe olacaktır. Bu noktada, dikkat edilmesi gerekli en büyük tavsiye; hak ve hakikatten udul anlmasına da gelen dalaleti netice veren sadece Akıl ayağıyla yürümekten sakınmak ve diğer tarafta ise taassubu netice verebilecek, sadece kalp ayağıyla da yürümekten sakınmak, bunun yerine Akıl ve Kalbin; yani dini ilimler ile fenni ilimleri cem’ ederek; hakikate doğru yürümektir. (Nursi, 1946:189)

Bediüzzaman Said Nursi (R.A); ayrıca, Sikke-i Tasdik-i Gaybi nam eserlerinde şöyle buyururlar:

“‘Risâle-i Nur, sâir ulemânın eserleri gibi, yalnız aklın ayağı ve nazarı ile ders vermez ve evliyâ misillû yalnız kalbin keşif ve zevkiyle hareket etmiyor. Belki akıl ve kalbin ittihat ve imtizacı ve ruh ve sâir letâifin teâvünü ayağıyla hareket ederek evc-i âlâya uçar. Taarruz eden felsefenin değil ayağı, belki gözü yetişemediği yerlere çıkar; hakaik-i imâniyeyi kör gözüne de gösterir.”
(1946:189)

Toplumlar ve bireyler ihtiyaçlarını tespit etseler bile bunları gerçekleştirmek için gerekli olan bütün noksanlıklar aslında, zaruretin yani fakirliğin en geniş tanımıdır. Elbette zaruret derecesinde, her noktada fakir olan bir birey ve bu gibi bireylerin teşekkül ettirdikleri toplumlar; iktisadi olarak, sosyal olarak, bilim-teknik olarak ve dahi ahlaki olarak az gelişmiş olacaktırlar. Dolayısıyla, öncelikle bu toplumlarda, yukarıda ki sebeplere sunulan teşhislerin tatbiklerini mümkün kılmakla ve tatbik etmekle beraber; çalışmanın ve sa’yini şiddetle teşvik edilerek, ne derece mühim bir fazilet olduğu bireylerin bütün hayat safhalarında zihinlere ve kalplere ilka edilircesine terğib edilmelidir. Bireylerin çalışmaları mümkün kılınmalıdır. Dünya ve ahiret saadatinin çalışma ile olan orantısı her zaman ders verilerek, nazarlarda daimî cınlatılmalıdır.

Her türlü ihtilal ve yıkımda, esas sebeplerden olan menfi ihtilafların tüm sebepleriyle, zararlarının anlaşılması ve toplumlarda ve bireylerinde, her türlü menfi ihtilafın, kendilerine çok daha büyük kayıp ve zararlar doğurarak geri döneceği gerçeği kabul ettirilerek, beraberlik ve ittifakın ehemmiyet ve müsbet neticeleri her daim hatırlatılmalıdır. Böylece, her türlü zorluk, sıkıntı ve dahi yokluktan felah bulunacağı, inşaAllah, realitesi ve huzuru öğretilmelidir.

İhtilaf noktasında, en büyük imtihan ve belki de ilk insanlık tarihinde ilk kan dökülmesinde ve İslami İnanç Sistemimizde, il isyan eden İblis’e bu hataları yaptıran İRKÇILIK ve kendisinin ırkından dolayı üstün görme hastalığı olup; bunun tedavisinin, ihtilaf problemlerini büyük ölçüde azaltacağı gerçeğinin iyi benimsenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, ırkçılık ile yapılacak mücadeleden

taviz verilmemesi, İktisadi olarak İnkişafın süratli ve sürekli olmasını netice verecektir.

Özellikle, İktisadi olarak geride kalmış, az gelişmiş statüsünde durdurulan Müslüman Topluluklara, İttihad-ı İslam ülküsü ve gayesi en mümtaz, sübjektif ve erişilebilir, kısa sürede; iktisadi, içtimai ve ahi sosyal sorunların çözümü bu ittifak ülküsü ile yakalanabilir. Cemahir-i Müttefika-i İslamiye namında İslami Cumhuriyetler Birliği, bireylere ve toplumlara erişilmesi ve uğrunda mesai harcanması gereken, mazideki çalkantılara ve sermaye ile kapasitelerini kullanamayarak uzak kalınan dünyevi huzur ve refah statüsüne erişmek ile birlikte, dini ve uhrevi vecibelerini rahatlıkla yerine getirmeye vesile olacak her türlü, hürriyet ve serbestiyet ile terakkiler için olmazsa olmaz olan Güven ve Emniyet hasletlerinin yerleşmesine imkan sağlayacak, bu ülkünün, hedefin ulaşılması gerekli çok ehemmiyetli maksat olduğu nazarlarda ve zihinlerde yerleştirilmelidir.

Toplumsal olarak, yukarıdaki tüm teşhis edilen sebep ve bunlara muvafık sunulan reçetelerde ki devaların tatbikiyle husule gelen kazanımların, inkişafların daimî olması için, yağmalanmaması için; Faiz'in tüm nevileriyle beraber ayaklar altına alınarak, yok edilmesi icap edilmelidir. Faiz yerine de zekât ve sadakanın bir düstur-u umumi olarak yerleştirilmesi ve maddi-manevi fazilet ve neticelerinin her daim zikredilmesi, nazara verilmesi, terğib edilmesi gerekmektedir. Böylece, iktisadi olarak az gelişmiş olan birey ve toplumların, bu az gelişmişliği yenerek, maddi-manevi refah kazanmaları ve bunu da devam ettirmeleri mümkün olacaktır.

Elbette yukarıda zikredilen kısımlar, Risale-i Nur Tefsirin 'de istinbat edilebilecek, İktisadi Az Gelişmişliğin Nedenleri ve Çözümlerinin bütünü kapsamamakla beraber, bir birey ve topluluğun terakkisi ve inkişafı için yeterli hakikatleri ve uygulanabilir ilke ve prensipleri ihtiva etmektedir. Bu tefsirin, fitratça kaynağının da Semavi olan Kur'an-ı Kerim'e dayanması, elbette, buradan muktebes hakaikin tesiriyetini izdiyat etmektedir, arttırmaktadır. Bizim de buradan muktebes hakikatleri, tatbikatta ise sair fenlerden ve bilimlerden hikmetli bir surette istifade etmekle nihai gayata ulaşacağımız; Vahyin

rehberliğinde, akıl ve kalbi yani dini ilimleri ve fenni bilimleri mezc ederek istikametle muvaffak olabileceğimizi her dem tahattur ederek, sair efrada ve toplumlara, hatta gelecek nesillerimize dahi bu dersleri, usulünce talim ve tedris ettirmeliyiz.

Cenab-ı Allah, bu çalışmada zikredilen tüm hakikatleri, işari ve remzi derinlikleriyle beraber idrakte ve tatbikte; ihlasla talep eden tüm birey ve toplumlara, istikametli muvaffakiyetler ve daimî maddi-manevi, özellikle iktisadi ve uhrevi inkişafı nasip etsin.

KAYNAKÇA

- 1- Bass, H. ve Diğerleri. (2008). *Ragnar Nurkse – Classical Development Economics and its Relevance for Today*. New York: Anthem Press.
- 2- Bele, I. ve -Paven, I. (2017). *Developing a Growth Pole: Theory and Reality*. DOI: 10.18515/dBEM.M2017.n01.ch22,
http://real.mtak.hu/41645/1/Management_Organizations_and_Society-Agroinform-2017jan08-DOI_CrossRef-full.pdf, (28.07.2019)
- 3- Bhagwati J. N. (1958), “Immiserizing Growth: A Geometrical Note”, *Review of Economic Studies*, 3: 201-205.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0022199686900681> (20 Nisan 2019)
- 4- Blazek, J., Uhler, D. (2002). Regional development theories: Outline, Critics, Classification. *Journal of Planning Literature*, 18 2 : 135-140
- 5- Bose, A. (1959). The Economics of Underdevelopment — *A Tentative Appraisal - The Economic Weekly, The Special Number*.
https://www.epw.in/system/files/pdf/1959_11/28-29-30/the_economics_of_underdevelopment_a_tentative_appraisal.pdf (20 Nisan 2019)
- 6- Easterly, W. (2007). Inequality does cause underdevelopment: Insights from a new instrument. *Journal of Development Economics*, 84 2007: 755-776
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.692.9356&rep=rep1&type=pdf> (13.10.2019).
- 7- Ersoy, M. (1995). Azgelişmişlik ve Demokrasi Üzerine. *Bilim ve Ütopya*. 12 1995:21-24. <http://www.melihersoy.com/wp-content/uploads/2012/04/Azgelistmislik-ve-Demokrasi-Uzerine.pdf> (27.04.2019)

- 8- Frank, A.G.(1966).*The Development Of Underdevelopment*, Boston: New England Free Press.
- 9- Fujita, N. (2004), ‘Gunnar Myrdal’s Theory of Cumulative Causation Revisited’, Graduate Student, Graduate School of Economics, Nagoya University, Fro-cho, Chikusa-ku, Nagoya. 464-8601. Japan <http://133.6.182.153/wp-content/uploads/2016/04/paper147.pdf> (25.04.2019)
- 10- Giddens, A.(2012). *Sosyoloji*, 1.Baskı, İstanbul: Kırmızı Yayınları
- 11- Hirschman, A. O. (2007). *Kalkınma İktisadının Yükselişi Ve Gerilemesi*. İstanbul:İletişim Yayınları
- 12- Hofstetter R. (1980). Economic Underdevelopment and the Population Explosion: Implications for U.S. Immigration Policy. *Bureau Of The Census, U.S. Dep't of Commerce, Statistical Abstract of The U.S.*, 45 2 :56-58
<https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3653&context=lcp>. (29.04.2019).
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.197.6878&rep=rep1&type=pdf> (25 Haziran 2019)
- 13- Kayhan, V. (2006). *Kur'an'a Göre İsraf ve İktisat*. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, VI 2:153-155
- 14- Kuhnen. F.(1986). Causes of Underdevelopment And Concepts For Development. *The Journal of Institute of Development Development Studies, Studies, NWFP Agricultural* , Vol. VII, 1986,1987: 2-10.
<https://pdfs.semanticscholar.org/7e55/790fc4ecc7c4aadfdbb8d97e97ad5c5b546a.pdf> (12.04.2019)
- 15- *Kur'an-ı Kerim* ,Nisâ Sûresi; 4/29 -31

- 16- *Kur'an-ı Kerim*, Bakara Suresi, 2/275
- 17- *Kur'an-ı Kerim*; *Hud suresi*, 11/112
- 18- *Kur'an-ı Kerim* , A'râf Sûresi, 7/31
- 19- *Kur'an-ı Kerim*, Bakara Suresi, 1/1
- 20- Lall, S.(1975). Is Dependence a Useful Concept in Analyzing Underdevelopment? *World Development*, 3 11:799-800. <https://www.gsid.nagoya-u.ac.jp/sotsubo/Papers/Is%20Dependence%20a%20Useful%20Concept%20in%20Analyzing%20Underdevelopment.pdf>. (27.10.2019).
- 21- Louis, J.J. (2015). What Explains Economic Underdevelopment in Sub-Saharan Africa?’, *Naval Post Graduate School*, No. 0704–0188
<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1009150.pdf>, (14.06.2019)
- 22- Müslim, *Hac*. <https://www.islamveihsan.com/faiz-riba-nedir-faizle-iligli-ve-hadisler.html> (27.10.2019)
- 23- *Müsned*, 1:447; el-Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, 5-454:7939
- 24- Nursi B.S (2015). *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*. Birinci Baskı. İstanbul: RNK Neşriyat
- 25- Nursi B.S (2015). *Şualar*. Birinci Baskı. İstanbul: RNK Neşriyat
- 26- Nursi B.S.(2015). *Sözler-Lemaat*. 2.Baskı. İstanbul: RNK Neşriyat
- 27- Nursi, B.S. (2015). *Mektubat-Uhuvvet Risalesi*, Birinci Baskı. İstanbul: RNK Neşriyat
- 28- Nursi, B.S.(2018). *Lem'alar*. 15.Baskı. İstanbul: Envar Neşriyat
- 29- Nursi, B.S.,(2015). *Tarihçe-i Hayat- Hutbe-i Şamiye*. Birinci Baskı. İstanbul: RNK Neşriyat
- 30- Örnek, İbrahim ve Yıldırım, M. (2012), *Walt Whitman Rostow'un Kalkınma Aşamaları Yaklaşımına Göre Gaziantep Ekonomisinin İncelenmesi*. Türkiye Ekonomi

Kurumu Tartışma Metni, 2012/84 :1-16. file:///C:/Users/SINAN/Downloads/24-51-1-SM.pdf. (13.09.2019)

31- Özden., M. (2014). İktisadi Büyüme ve Kalkınma Olgusunda Dış Ticaretin Yeri ve Önemi: Türkiye Örneği'', T.C. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*. Tekirdağ.

32- Rajan R. (2007). The Persistence of Underdevelopment: Constituencies and Competitive Rent Preservation, *Finance Working Paper* 150/2007:26-50.

<http://www.wiwi.uni-muenster.de/iw/downloads/Im%20Seminar/ws0708/Literatur%202/15.pdf>, (29.04.2019).

33- Rodan P. (1966), "Doğu ve Güneydoğu Avrupa'nın Sanayileşme Problemleri," *The Economic Journal*, June-September, 1943, İçinde İktisadi Büyüme ve Gelişme, Seçme Yazılar, Çeviren: İ. Önder, İ.Ü. 1193-189-4, İstanbul: Sermet Matbaası

34- Rostow, W.W. (1959). The Stages of Economic Growth. *Blackwell Publishing on behalf of the Economic History Society, The Economic History Review, New Series*. 12 1: 203-233. <https://www.jstor.org/stable/2591077?origin=JSTOR-pdf&seq=1>. (18.04.2019).

35- Sanchez, O. ,(2003). The Rise and Fall of the Dependency Movement: Does It Inform Underdevelopment Today? *E.I.A.L.* 14 2: 14-40

<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4003759.pdf> (26.07.2019)

36- Streb, J. (2001). Political Uncertainty and Economic Underdevelopment. *Estudios de Economía*, 28 1:89-114. <http://econ.uchile.cl/uploads/publicacion/02ffce89-3773-41d5-8311-9cd419d25282.pdf>. (25 Haziran 2019)

37- Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*: 7:84

38- Taşçı, M. ve Erçakar, M.E. (2016), ''Prebisch- Singer Tezinin Dış Ticaret Hadleri Aracılığıyla Türkiye İçin Test Edilmesi'', *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları*

Dergisi, 14 2 :233-250 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/203635>.

(12.04.2019)

39- Tezel Y.S.(2003). *İktisadi Büyüme*, Ankara: İmaj Yayınevi.

40- Umoru, D. ve Onimawo, J. (2018). National Policy and Big-Push Theory of Development In Nigeria: Moving Away From Low-Level Economic Equilibrium. Scientific Papers of Silesian University of Technology 2018 Series: Organization and Management 116 1995: 177-178.

<https://www.polsl.pl/Wydzialy/ROZ/ZN/Documents/z%20116/13%20Umoru,%20Onimawo.pdf>, (26.05.2019)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Mehmet Necip AVCI Uyuğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 01 Mayıs 1987, Hizan/BİTLİS

Elektronik Posta: mehmetnecipavci@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lise	Nurullah Eren AÖL	2005
Lisans	ODTÜ, Eğitim Fak., Fen Bilgisi Öğr.	2010
Yüksek Lisans	İstanbul Medeniyet Üniv. İktisat	-

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2016-2017	ADEL AKADEMİ	Öğretmen
2017-....	DiaClinica Diagnostik Kimya Şti.	İthalat Sorumlusu
2018-.....	Diyamine Diagnostik Kimya Şti.	Kurucu Ortak- Dış Tic. Sorumlusu

YABANCI DİLLER

İleri düzeyde; İngilizce, Arapça ve Kürtçe; Orta düzeyde İspanyolca

HOBİLER

Diller, Satranç, STK'lar, Tefsir, Hadis, Astronomi